

วิธีการสร้างความรู้

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

โทร. 0-2281-6364, 0-2281-6461, 0-2628 5068-72

สายด่วน กศน. 1660

<http://www.nfe.go.th>

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ

วิธีการสร้างความรู้

(Methodology of Knowledge Creation)

อิทธิโร นาโนกะ Ph.D.

ศาสตราจารย์

คณะบัณฑิตวิทยาลัยยุทธศาสตร์องค์กร มหาวิทยาลัยโตเกียว

ศาสตราจารย์แห่งความรู้ดีเด่นรางวัลซีรอกซ์

มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย วิทยาเขตเบริกเลย์

โนโบรุ คอนโนะ

ประธานและซีอีโอ

บริษัทคอลลัมน์

ศาสตราจารย์รับเชิญ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทามะ

แพทริก ไนน์โบลเลอร์ Ph.D.

คณะวิทยาการจัดการรอดเตอร์ดัม

มหาวิทยาลัยเอราสมุส รอดเตอร์ดัม

คำนำ

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน ได้จัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้นโดยการแปลเอกสารต้นฉบับภาษาอังกฤษ เรื่อง Methodology of Knowledge Creation ของ Prof. Dr. Ikujiro Nonaka ผู้เป็นเจ้าของแนวคิดเกี่ยวกับ วิธีการสร้างความรู้ SECI (เซกิ) อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความรู้ขององค์กร และเนื่องด้วยศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้ทั้งหมด คือ ศาสตร์แห่งปรัชญา ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากและเข้าใจยาก ต้องใช้เหตุผลคิดค้นเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้และความจริง ดังนั้นเนื้อหาในเอกสารเล่มนี้จึงได้บรรจุแนวคิดสำคัญของนักปรัชญาไว้ด้วย แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ยากและซับซ้อน แต่ก็มีคุณค่าต่อการทำความเข้าใจ อันจะก่อให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าสติปัญญาของมนุษย์ในองค์กร ที่ถือเป็นสินทรัพย์ที่มีค่าอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนองค์กรให้ถึงเส้นชัยแห่งความสำเร็จ ท่ามกลางกระแสของการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม สารระทั้งหมดในเอกสาร เรื่อง **วิธีการสร้างความรู้** ที่ได้จัดแปลนี้ มิได้มีการนำเสนอสาระทั้งหมด แต่ได้ปรับย่อสาระ ถ้อยคำภาษารวมถึงการจัดลำดับของเนื้อหาสาระใหม่ เพื่อให้ทันสมัยและศึกษาได้ง่ายขึ้น โดยแบ่งเนื้อหาหลักๆ ออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย **ปรัชญาในฐานะที่เป็นพื้นฐานของความรู้ วิธีการสร้างความรู้ตามศาสตร์แห่งปรัชญา และการนำความรู้สู่การปฏิบัติ** เพื่อก้าวสู่ยุคของผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐาน ในโอกาสนี้สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียนขอขอบคุณ ดร. Nonaka เป็นอย่างสูงที่ได้อนุญาตให้มีการแปลเอกสารดังกล่าวเป็นภาษาไทย ด้วยความมุ่งหมายที่จะเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์นี้ให้ขยายออกไปในวงกว้าง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริหารรุ่นใหม่ที่จะเห็นถึงความสำคัญขององค์ความรู้อันเป็นรากฐานแห่งความสำเร็จในสังคมโลกปัจจุบัน ซึ่งเปลี่ยนผ่านจากโลกแห่งยุคข่าวสารข้อมูลเป็นยุคสังคมความรู้

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ก - ข

ตอนที่ 1 : ปรัชญาในฐานะที่เป็นพื้นฐานของความรู้	1
● ความเชื่อที่จริงแท้เที่ยงธรรม	2
● พลาโต (427 – 347 ก่อนคริสตกาล)	4
● เดส์คาร์ตส์ (1596 -1650)	7
● ดิวอี้ (1859 – 1952)	12
● นิชิไต (1870 – 1945)	17
● เฮเกิล (1770 – 1831)	22
ตอนที่ 2 : วิธีการสร้างความรู้ตามศาสตร์แห่งปรัชญา	27
● การแบ่งประเภทวิธีการสร้างความรู้	28
● ความรู้แบบฝังลึก (Tacit) และความรู้แบบประจักษ์ (Explicit)	29
● รูปแบบการสร้างความรู้	32
● การสร้างความรู้เพื่อการดำรงชีวิต	38
● กระบวนการพลวัตของวิภาษวิธี	41
ตอนที่ 3 : การนำความรู้สู่การปฏิบัติเพื่อก้าวสู่ยุคของผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐาน	49
● “ปรัชญา” กับการบริหารจัดการ	51
● ยุคของผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐาน	53
● ความเสื่อมของสติปัญญากำลังคุกคามเศรษฐกิจชั้นนำ	56
● การคิดในระดับที่สูงขึ้นถือเป็นเรื่องจำเป็น	58
● บทส่งท้าย	62

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง

1. วิธีการสร้างความรู้ของพลาโต เดส์คาร์ตส์ นิชิด้า และดิวิต	28
2. การเปรียบเทียบความรู้แบบฝังลึกและความรู้แบบประจักษ์	30

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
รูปภาพ	
1. เอกภาพของนามและรูปในแนวคิดแบบตะวันออก	20
2. รูปแบบทั่วไปของการสร้างความรู้ หรือ SECI Model	33
3. รูปแบบของการสร้างความรู้และวิธีการสร้าง ความรู้ตามปรัชญา	36
4. รูปแบบการสร้างความรู้แบบวิชาชีพวิธี	42

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

หนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงศาสตร์แห่งปรัชญาที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ และความจริงในหลากหลายวิธีการ ระเบียบวิธีการสร้างความรู้ และการจัดการความรู้แบบใหม่ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานของการผลิตเชิงเศรษฐศาสตร์และสิ่งที่เกิดขึ้นจากการจัดการ และโดยที่เศรษฐศาสตร์การผลิตทุกวันนี้ เราไม่ค่อยอธิบายด้วยหลักการเดิม (เชิงทุน ที่ดิน และแรงงาน) อีกต่อไป ทรัพยากรที่สำคัญที่สุดคือความรู้ คุณภาพของความรู้ได้ขับเคลื่อนประเทศเล็กๆ เช่น สิงคโปร์ ไช่เช็งแลนด์ เดนมาร์ค หรือ ฟินแลนด์ให้ขยับขึ้นไปอยู่ในระดับต้นๆ ของเศรษฐกิจโลกทุกวันนี้ที่มีการแข่งขันกันอย่างดุเดือด

การจัดการความรู้แบบใหม่ (Knowledge Management) เป็นปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดความแตกต่างในการผลิตทางเศรษฐกิจ และถือเป็นกุญแจสำคัญในการอธิบายวิวัฒนาการของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและช่องว่างของรายได้ ทรัพย์สินและความเป็นอยู่ ความแตกต่างทางการผลิตช่วยอธิบายในเรื่องต่างๆ เช่น โลกที่พัฒนาแล้ว และโลกที่กำลังพัฒนา โลกที่กำลังถอยหลังและโลกที่กำลังเจริญเติบโต ความแตกต่างทางการผลิตยังช่วยอธิบายความแตกต่างระหว่างองค์กร ที่กำลังเติบโตและกลุ่มที่นิ่งอยู่กับที่ อะไรคือองค์ประกอบที่ทำให้การผลิตเหล่านี้แตกต่างกัน แน่นนอนในการเพิ่มผลผลิต เงินทุนและสินทรัพย์ด้านกายภาพเป็นปัจจัยสำคัญ แต่กลุ่มองค์กรต่างๆ ก็มักเริ่มต้นมาจากเงินทุนจำนวนไม่มาก และก็มีมักจะละลายเงินทุนเป็นจำนวนมากไปกับการเพิ่มผลผลิตที่ไร้ผล บางบริษัทมีสินทรัพย์ที่มองเห็นได้มากมายแต่

ก็ประสบปัญหาจากผลผลิตต่ำ ผู้เขียนจึงได้อยากเสนอแนะว่าวิธีการสร้างและการใช้ความรู้ต่างหากที่เป็นกุญแจสำคัญในการเพิ่มผลผลิต

ในศตวรรษที่ 21 ความรู้กลายเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญที่สุดขององค์กรหรือหน่วยงาน แต่วิทยาการการจัดการทุกวันนี้ถูกพัฒนาขึ้นสำหรับภาคอุตสาหกรรม ที่เห็นกันอยู่เสมอคือมักเน้นกันที่วิธีเพิ่มขีดความสามารถของพนักงานในระยะเวลาลั้นๆโดยใช้ทรัพยากรทั่วไป (เงิน วัสดุ ฯลฯ) วิธีการที่เกี่ยวข้องในการผลิตในวงการอุตสาหกรรม ทำอย่างไรจะใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเพิ่มระดับคุณภาพของผลผลิต วิธีการเดียวที่จะประสบความสำเร็จระยะยาวบนฐานเศรษฐกิจเชิงความรู้นี้ จำเป็นต้องอาศัยผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐาน (Knowledge Worker) ในการเพิ่มผลผลิต

๒

ความรู้เป็นตัวขับเคลื่อนการผลิตในทุกอุตสาหกรรม ความรู้และการนำความรู้ไปใช้เป็นตัวกำหนดว่าทรัพยากรต่างๆ สูญเปล่า หรือถูกนำไปใช้ในวิถีทางที่มีประสิทธิภาพ วิธีการจัดการแบบเก่าๆ ขาดประสิทธิภาพเนื่องจากขาดเศรษฐศาสตร์เชิงความรู้ วิธีการจัดการใหม่ๆ กำลังบังเกิดขึ้น การทำความเข้าใจและการนำวิธีการจัดการความรู้ไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการสร้างความรู้ขึ้นมาบนพื้นฐานของปรัชญาและสังคมศาสตร์ โดยการพัฒนาฐานความรู้ของผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐาน สามารถทำให้ปัจเจกบุคคลและองค์กรต่างๆ เป็นผู้นำได้ในศตวรรษที่ 21 นี้

ปรัชญา ในฐานะที่เป็นพื้นฐานของความรู้

โดยทั่วไปแล้วมักเข้าใจว่าความรู้เป็นฐานรากของการตัดสินใจและการตัดสินใจเป็นแนวทางการกระทำ วิธีการแก้ปัญหา และวิธีในการเอาชีวิตรอด ความรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน ความรู้ไม่ใช่วัตถุหรือความจริงที่จับต้องได้ แต่เป็นตัวบ่งชี้ว่า เราจะเข้าถึงอย่างไรและทำความจริงเหล่านี้ให้บังเกิดผลอย่างไร นอกจากนี้ ความรู้ยังมีพลังในการระดมผู้คน ปรัชญาได้พยายามเข้าใจถึงสิ่งเหล่านี้ อะไรคือความรู้จริง ในการทำธุรกิจ เราจำเป็นต้องมีความรู้มากขึ้น เช่น ความรู้ความชำนาญเฉพาะเรื่อง วิธีการบริหารจัดการ มีข้อเขียนมากมายเกี่ยวกับความสำเร็จในการทำงานหรือการครองตน หลักการค้า การเล่นสินทรัพย์ อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้ช่วยเราได้เพียงบางเรื่องในการแก้ปัญหาเล็กๆ เท่านั้นเอง หากใช้รากฐานความรู้ตามที่ปรัชญาสามารถให้แก่เราได้

ประการแรก ควรรู้คำถามเชิงปรัชญา เช่น คนเรามีชีวิตอยู่เพื่ออะไรซึ่งดูเหมือนว่าไม่เกี่ยวกับการทำธุรกิจ และเราก็เชื่อว่าหากผู้ทำธุรกิจไม่ได้ถามคำถามว่า “ทำไมผู้คนจึงซื้อสินค้าของเรา?” อย่างขึ้นใจแล้ว ก็จะไม่ประสบความสำเร็จ การวิ่งตามกำไรไปเรื่อยๆ หรือตามหลักการของการแข่งขันนั้น ไม่ทำให้เข้าถึงแก่นลึกของความรู้เชิงปรัชญา

ดูเหมือนเป็นเรื่องผิดปกติและสิ้นท่าเกินไปที่ปรัชญาจะพยายามทำให้เราเข้าใจว่าปรัชญา คือสิ่งที่เราต้องการมากที่สุดในชีวิตประจำวันและในการทำธุรกิจ เป็นเวลาร้อยปีมาแล้วที่ปรัชญาไม่พัฒนาแนวทาง เพื่อเปิดเผยความรู้ที่เป็นฐานราก สิ่งเหล่านี้ดูเหมือนไม่ง่ายแต่ก็เป็นหัวใจของวิธีการสร้างสรรค์ความรู้

หากนักปรัชญาเขียนเกี่ยวกับเรื่องพื้นฐานต่างๆ ก็ไม่ควรเขียนตำราที่ยากๆ แต่ควรเป็นความคิดเห็นต่างๆ ไป บางทีก็เป็นเรื่องยากเหมือนกันสำหรับนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงที่จะบอกเล่าเกี่ยวกับเรื่องราวของตน พวกเขาเลือกแสดงออก เพราะว่าพวกเขาต้องการที่จะบอกถึงเจตนาของเขาให้ดีที่สุดเท่าที่จะดีได้ เป้าหมายของภาษาในทางปรัชญาคือ ไม่ใช่ถ้อยคำที่ยาก แต่เพื่อสื่อความหมายซึ่งไม่สามารถแสดงออกหรือทำให้เข้าใจได้ด้วยภาษาที่เราใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะเป็นภาษาที่ใช้เพื่อให้ทราบความหมาย

ความเชื่อที่จริงแท้เที่ยงธรรม

ในปรัชญาดั้งเดิม ได้นิยามความรู้ว่าเป็น “ความเชื่อที่จริงแท้และเที่ยงธรรม” ความรู้คือสิ่งที่ผู้รู้แต่ละคน (ผู้ที่ได้รับรู้) เชื่อว่าเป็นจริง (จนกระทั่งในขณะนี้) แล้วอะไรล่ะที่เป็นความจริง ปัญหานี้ คือ คำถามที่ปรัชญาพยายามที่จะหาคำตอบ นั่นคือ ทำไมความรู้เกี่ยวกับการสร้างความรู้ต้องย้อนกลับไปยังแหล่งความรู้ หรือคือ ปรัชญา

มีข้อเสนอหยาบๆ อย่างน้อย 3 วิธี เกี่ยวกับวิธีการทำสภาพให้เป็นความจริง แนวทางแรก คือ เมื่อข้อความสอดคล้องกับความเป็นจริง ซึ่งเรียกกันว่าทฤษฎีความสอดคล้อง วิธีการที่สองคือ ข้อความนั้น

เป็นจริง เมื่อข้อความภายในและระหว่างข้อความด้วยกัน เป็นเรื่องราว ซึ่งต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ต้นจนจบ เราเรียกทฤษฎีนี้ว่า ทฤษฎีความต่อเนื่อง การวิเคราะห์เชิงตรรกะใช้ทฤษฎีนี้ วิธีการที่สามคือ เราจะรู้สิ่งใดได้ก็โดยการผ่านทางประสบการณ์เท่านั้นมิใช่ความสอดคล้องกับความจริง หรือรูปแบบทางนามธรรม วิธีการนี้นิยมความจริงบนพื้นฐานของผลที่ได้ ดังนั้น ความเป็นประโยชน์ จึงเป็นเกณฑ์ในการวัดความเป็นจริงของผู้ที่เชื่อในทฤษฎีปฏิบัตินิยม

ปัญหาสำคัญเชิงปรัชญา คือ อะไรคือความจริง ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในการบริหาร/ จัดการในเศรษฐกิจฐานความรู้ หากไม่มีการตรวจสอบความสอดคล้อง ความต่อเนื่องและประโยชน์ของความรู้ที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยสมาชิกแต่ละคนในองค์กร ก็จะไม่มีการตัดสินใจที่ถูกต้องในเรื่องความเที่ยงธรรม ซึ่งต้องดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องเพื่อค้นหาความจริง

เรามักมองปรัชญาว่า เป็นต้นแบบของการศึกษาเชิงวิชาการ นั่นคือ สิ่งที่ห่างไกลจากโลกความเป็นจริงและไม่เหมาะที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติ ผู้จัดการที่ทุ่มเทมักจะพูดอยู่เรื่องเดียวกัน คือ งาน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนักธุรกิจที่ถูกกดดันอยู่ตลอดเวลาทั้งงานประจำ ไม่อยากคิดถึงคำถามว่า เรามีชีวิตอยู่เพื่ออะไร หากเรารู้แล้วจะเป็นอย่างไรก็ตามเราเชื่อว่าเศรษฐกิจเชิงความรู้หรือการจัดการเชิงความรู้นั้น ต้องเผชิญปัญหาพื้นฐานในการค้นหาความรู้มากขึ้น ด้วยเหตุผลนี้เองการตั้งคำถามเกี่ยวกับรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ของความรู้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการนำไปสู่ปรัชญา ดังนั้น เรามาสำรวจโลกของปรัชญากันเถอะ

พลาโต (427 – 347 ก่อนคริสตกาล)

โสเครตีส ผู้เรียกปรัชญาว่า กิจกรรมที่รักความรู้ แต่ศิษย์ของเขา คือ พลาโต ซึ่งเกิดเมื่อ 427 ปีก่อนคริสตกาลในกรีซเป็นผู้จัดบันทึกทุกอย่าง และเป็นนักปรัชญาคนแรกที่พัฒนาองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ โดยได้จัดทำผลงานที่เป็นแนวคิดของโสเครตีสเป็นเอกสาร นักปรัชญาอื่นๆ ก่อนพลาโต ได้ให้คำนิยามปัญหาและอธิบายเรื่องของโลกไว้ ดังนี้ ทาลีส (Tales) ได้กล่าวว่า แก่นแท้ของทุกสิ่งทุกอย่างคือน้ำ และ เฮอราโคลิตัส (Heraclites) ยืนยันว่า ทุกอย่างอยู่ด้วยกันแบบผสมปนเป วิธีของปรัชญา 2 สายคือ เหตุผลนิยม (Rationalism) และ ประสบการณ์นิยม (Experientialism) เริ่มตั้งแต่ 2,400 ปีที่แล้ว โดยมีพลาโตเป็นผู้แทนคนแรกของปรัชญาสาขาเหตุผลนิยม

4

ทฤษฎีที่มีชื่อเสียงที่สุดของพลาโต คือ ทฤษฎีเรื่อง “ความคิด” (Idea) ความคิด คือ แก่นแท้ของทุกสิ่ง เป็นการดำรงอยู่ที่แท้จริง เมื่อพลาโตพูดถึงความคิด เขาตั้งใจหมายถึง ความเชื่อในนิรันดร์กาล ความไม่เปลี่ยนแปลง ความสมบูรณ์ของจักรวาล อิศรภาพของโลกเกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่างๆ ความเป็นจริงและสิ่งต่างๆ เรารับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า เป็นการสะท้อนความคิด ที่เรียกว่า Eikon หรือ ภาพลวงตา สิ่งเหล่านี้เปลี่ยนแปลงและไม่คงอยู่ มีเพียงความคิดเท่านั้นที่คงอยู่ชั่วนิรันดร์ไม่เปลี่ยนแปลงและสมบูรณ์ การสืบเสาะความคิดอย่างใกล้ชิดในฐานะที่เป็นความจริง ความดี และความงาม คือ วิธีที่แท้จริงในการสร้างความรู้

ในโลกแห่งความเป็นจริงดูประหนึ่งว่า มีสิ่งต่างๆ มากมายที่คงอยู่ เช่น โด๊ยะ แต่โด๊ยะก็มีหลายรูปแบบ มิแตกต่างกัน บางโด๊ยะดูไม่เหมือนเป็น โด๊ยะ ปรากฏการณ์ในความจริงของเรามีสิ่งต่างๆ มากมายเปลี่ยนแปลง และสูญหายไปอย่างรวดเร็ว แก่นสำคัญนั้นปรากฏให้เราเห็นในฐานะที่เป็นโด๊ยะ นั่นคือ แก่นแท้ (Essence) สิ่งนี้เองที่พลาโต เรียกว่า ความคิดหรือ คือ รูปแบบของอุดมคติ หรือต้นแบบในใจของช่างผู้จะประดิษฐ์ สิ่งนั้นๆ ความจริงของเราเป็นภาพลวงตา และสิ่งต่างๆ เป็นเพียงภาพสะท้อนของสิ่งที่เป็นต้นแบบ ซึ่งคงอยู่ชั่วนิรันดร์ ไม่เปลี่ยนแปลง และสมบูรณ์ นั่นคือ “ความคิด”

การค้นหาสาระสำคัญของความรู้เกิดจากเจตคติที่ว่า คนทุกคนสามารถพัฒนาได้ คำถามประเภท “นี่คืออะไร?” “เรามีชีวิตอยู่เพื่ออะไร?” การติดตามหาแก่นแท้ของสรรพสิ่งนับเป็นเรื่องจำเป็นต่อการสร้างความรู้ เพราะเป็นการแสวงหาบางสิ่งที่ไม่มิตัวตน ยิ่งไปกว่านั้น “แก่นแท้ หรือ สาระสำคัญ” หมายถึง อะไรบางอย่างที่สัมผัสไม่ได้ ไม่เป็นรูปธรรม เมื่อเราได้รับรู้บางสิ่งที่เป็นหรือมีอยู่ทั่วไปในจักรวาล เช่น ความคิด หรือ รูปร่าง ก็เป็นเรื่องลำบากที่เราจะทำให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มได้รับรู้เหมือนกับเรา แต่ก็เป็นเรื่องที่เป็นได้และจำเป็นอย่างยิ่งยวด เพราะถือเป็นเรื่องสำคัญที่เราต้องค้นหา **ความคิด ความจริง ความดี และความงาม** เนื่องจากความรู้นั้นสามารถให้พลังแก่ชีวิต หากความรู้นั้นถูกสร้างขึ้นด้วยวิธีที่นำไปสู่ความจริง ความดี และความงาม ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิด เป็นทฤษฎีความรู้หลายชั้น ซึ่งหมุนวนขึ้นบนสู่บางสิ่งที่เป็นแก่นแท้และเป็นจักรวาล สิ่งนั้น คือ ความจริง

การค้นหาคความจริง ความดี และความงาม เป็นวิธีการสร้างความรู้แบบดั้งเดิมที่สุดของ พลาโต โดยเริ่มจากเจตคติที่วางรากฐานโดยอาจารย์ของพลาโต คือ โสเครตีส ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของวาทะที่มีชื่อเสียง : “ฉันรู้ว่าฉันไม่รู้” (I know that I do not know) การคิดว่าคนเรารู้ทุกอย่างประหนึ่งเทวดานั้นเป็นความคิดที่ผิด “การรู้ว่าตนเองไม่รู้” เป็นความปรารถนาปรารถนาอย่างที่สุด เป็นการแสดงออกถึงจุดยืนของโสเครตีส วิธีการตั้งคำถามแบบ “ความจริงแท้ของคนเราคืออะไร?” โสเครตีสเป็นคนแรกที่ชักชวนผู้คนให้เข้ามาถกเถียงทางปรัชญาและทำให้พวกเขาเข้าใจว่าความรู้ของพวกเขา นั้นยังไม่สมบูรณ์และไร้คุณค่า การไม่รู้ทุกสิ่งที่คุณคนปรารถนาใคร่รู้ ในภาษากรีก โสเครตีสเรียกว่าความรักในความรู้ หรือ วิชาปรัชญานั้นเอง

หัวใจหรือศูนย์กลางของปรัชญาของโสเครตีส คือ **การสนทนาโต้ตอบ** (ซึ่งผู้แปลขอให้ความหมายว่า เป็นการวิเคราะห์ความคิดเชิงวิพากษ์) วิธีการทางปรัชญาของโสเครตีส คือ การยืนอยู่บนถนนในกรุงเอเธนส์เพื่อโต้แย้งตั้งคำถามโต้ตอบกับบรรดาหนุ่มสาว หรือนักปราชญ์อื่นๆ โสเครตีสไม่ยอมรับกลุ่มที่ถูกเรียกว่า Sophists (นักพูดที่ใช้ความฉลาดและวิธีโต้แย้งที่แยบยลหลอกกล่อฝ่ายตรงข้าม) กลุ่มนี้มักใช้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมและสำนวนที่จูงใจคนฟังให้หลงเชื่อ วิธีการของกลุ่มนี้สามารถทำให้สิ่งที่ดำกลายเป็นขาวและขาวกลายเป็นดำได้ โดยการใช้ถ้อยคำที่ชาญฉลาด แต่เต็มไปด้วยข้อผิดพลาด ในทางกลับกัน โสเครตีสประกาศว่า “ข้าพเจ้าไม่รู้อะไรเลย” และอภิปรายโต้แย้งเรื่องราวต่างๆในจักรวาลด้วยวิธีการดังกล่าวข้างต้น มีการตั้งคำถามอย่างต่อเนื่อง “สิ่งนี้ไม่ใช่แก่นหรือสารัตถะ ดังนั้น อะไรจะเป็น

แก่นแท้?” โดยวิธีนี้คู่สนทนาก็จะติดอยู่ในข้อความต่างๆที่ขัดแย้งกัน หรือ การสรุปที่ไม่เป็นตรรกศาสตร์ ซึ่งนำไปสู่ทางตัน **“การรู้ว่าไม่รู้”** คือจุดที่โสเครตีส กล่าวว่า **เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความรู้เชิงปรัชญา**

สิ่งที่จำเป็นต้องรู้เกี่ยวกับปรัชญาของโสเครตีสและพลาโต นอกเหนือจากแนวทางการสร้างความรู้แล้วก็คือศิลปะของคำพูดใน **การนำเสนอแนวคิดที่ขัดแย้ง**ของผู้มีความคิดเห็นต่างกันอย่างออกป การเผชิญหน้ากัน 2 ชั่วโมง เริ่มมีตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ และมีอิทธิพลต่อ พัฒนาการของปรัชญาตะวันตก โสเครตีสและปรัชญาตะวันตกกลายเป็น การศึกษาจากข้อคำถาม **“อะไรคือความจริงสมบูรณ์?”** คำถามพื้นฐาน นี้มักปฏิบัติเสรีความคิด แนวทาง และการโต้แย้งเกี่ยวกับธรรมชาติและ มนุษย์ สภาพการเป็นตัวตน (Subjectivity) และความเป็นปรนัย (Objectivity) สภาพทางกายภาพและจิตวิญญาณ ความรู้สึกและสติ ปัญญา ประสบการณ์และความคิด ร่างกายและจิตใจ และอื่นๆ ที่มีสภาพ เป็นคู่ๆ ต่างชั่วโมงเช่นนี้ การเผชิญหน้ากันแบบ 2 ชั่วโมง เป็นส่วนหนึ่งของ ประเพณีทางปรัชญา และบิดาของปรัชญาสมัยใหม่ – เดส์คาร์ตส์ ได้ทำความเข้าใจกระจ่างในเรื่อง บทบาทของสิ่งเหล่านี้ ในสิ่งที่เขาเรียกขาน ว่า **“ทวิภาค”**

เดส์คาร์ตส์ (1596 – 1650)

เรอเน เดส์คาร์ตส์ (Rene Descartes) เป็นผู้ก่อตั้งปรัชญาเหตุผล นิยมเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Rationalism) และมีชื่อเสียงทันทีใน ฐานะนักปรัชญาผู้นำเสนอแนวคิดทวิภาคระหว่างโลกของจิตและกาย เดส์คาร์ตส์พัฒนาแนวคิดนี้เมื่อสี่ร้อยปีที่แล้ว และกลายเป็นส่วนหนึ่งของ

สามัญสำนึก และวิธีคิดในปัจจุบัน เขาอธิบายถึงวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ในการค้นหาความรู้ว่าคือ “วาทกรรมเกี่ยวกับวิธีการ” และเริ่มเรื่องนี้ด้วยประโยคที่ลือลั่น “สำนึกที่ดี คือ สรรพสิ่งทุกอย่างระหว่างมนุษย์ที่มนุษย์ได้รับการแจกจ่ายอย่างเท่าเทียมกันมากที่สุด” ทุกวันนี้เรามีชีวิตอยู่ในสังคมแห่งความรู้และพบว่า เดส์คาร์ตส์ ได้ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งในการเผยแพร่ปรัชญาของเขา ในเรื่องสำนึกที่ดี (Good Sense) ซึ่งตั้งอยู่บนกระบวนการมาตรฐานทางปัญญาในโลกตะวันตก โดยนำสิ่งที่เรียกกันว่า “ความสงสัยในวิธีการ” มาใช้ เพื่อความแจ่มชัดและการตัดสินใจที่ใสกระจ่าง

“...ในการแสวงหาความจริง เป็นเรื่องจำเป็นที่ในชีวิตของเราพึงต้องมีความสงสัยในทุกสิ่งเท่าที่จะเป็นไปได้ เราควรจะต้องพิจารณาข้อผิดพลาดทั้งหมดให้เป็นความสงสัย ยิ่งกว่านั้นในทางกลับกันก็จะเป็นประโยชน์หากเราจะมองเห็นข้อผิดพลาดในสิ่งที่เรามีความสงสัย ซึ่งเราอาจจะค้นพบสิ่งที่มีความแน่นอนมากที่สุดได้ชัดเจนกว่า และง่ายที่สุดที่จะเรียนรู้”

ทัศนคติเช่นนี้นับว่าเป็นมากกว่าความสงสัย แต่เป็นทัศนคติที่จะถามในเชิงยุทธศาสตร์ต่อทุกสิ่ง และสิ่งนี้เองที่เป็นเครื่องมือที่เข้าสู่ความจริงที่เป็นสัจจะในโลกนี้ ทุกสิ่งที่เราสามารถตั้งคำถามได้ภายในสภาพที่เป็นจริงก็ถูกขจัดออกไปตามลำดับ และความจริงเท่านั้นที่จะคงเหลืออยู่ เราอาจเรียกวิธีนี้ได้ว่า “วิธีการวิเคราะห์สู่ความรู้” โดยวิธีการตั้งข้อสงสัยแบบนี้ เดส์คาร์ตส์ได้บรรลุสู่ข้อสรุปที่มีชื่อเสียงของเขา คือ “Cogito, ergo sum. I think therefore I am” (ฉันคิดดังนั้นฉันจึงมีชีวิตอยู่) ถึงแม้ว่าเราจะมีชีวิตอยู่ต่อสิ่งต่างๆ แต่เรากลับ

ไม่สามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับความสงสัยของเราได้ ความเชื่อตรงนี้ กลายเป็นจุดเริ่มต้นของเดส์คาร์ตส์ เกี่ยวกับความจริง ในหนังสือ “วาทกรรมเกี่ยวกับวิธีการ” ของเขาได้นำเสนอในประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับ “หลักการสี่ประการของหลักฐาน” อันเป็นวิธีการตามโครงสร้างของวิธีการสร้างความรู้ ซึ่งยังใช้ได้ตื่อยู่ตราบเท่าทุกวันนี้ หลักการ 4 ประการดังกล่าว คือ

1. กฎข้อแรก คือ การไม่ยอมรับสิ่งใดว่าเป็นความจริงจนกว่า จะมีความรู้ที่เป็นหลักฐานของความจริง นั่นคือ การหลีกเลี่ยงอย่าง ระมัดระวังที่จะด่วนสรุปและการก่อให้เกิดมโนคติขึ้นก่อนในจิตใจ จนไม่ ยอมรับสิ่งอื่นใดเพิ่มเติมเข้ามาประกอบการตัดสินใจ ซึ่งอาจก่อให้เกิด ความสงสัยได้

2. ประการที่สอง จงแบ่งแยกความยากลำบากที่กำลังตรวจสอบ ออกออกจากกันเป็นส่วนๆ เท่าที่จะทำได้ หรือตามที่ต้องการ ทั้งนี้เพื่อ ช่วยแก้ปัญหาให้ดีขึ้น

3. ประการที่สาม เพื่อชี้นำความคิดให้เป็นระเบียบขั้นตอน โดยเริ่มต้นด้วยขั้นตอนที่ง่ายๆ ไปสู่ความรู้ที่มีความซับซ้อนมากที่สุด และสมมติขั้นตอนบางขั้นตอนใหม่ให้เป็นลำดับสุดท้าย ดำเนินการไป เรื่อยๆ จนสมบูรณ์

4. ทบทวนอย่างถี่ถ้วนทุกแง่มุมให้แน่ใจว่ามีได้มีการมองข้าม สิ่งใดไป

Descartes, A Discourse on Method

ทั้งหมดข้างต้นเป็นวิธีการสำคัญที่เรียกว่า การคิดอย่างมี
วิจรรณญาณ (Logical Thinking) อาจจะต้องง่ายขึ้น หากเราทำเป็น
ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ทำเจตคติให้เอนเอียงไปในทางชอบความแจ่มชัด และ
การคิดที่แจ่มใสชัดเจน (การตัดสินใจในเชิงคุณค่า)

ขั้นที่ 2 แยกปัญหาออกเป็นส่วนๆ (การวิเคราะห์)

ขั้นที่ 3 การพิจารณาความก้าวหน้า (การแก้ปัญหา)

ขั้นที่ 4 การทบทวนทุกอย่างอย่างถี่ถ้วน (การพิสูจน์ความถูกต้อง)

กระบวนการนี้ทำให้แน่ใจถึงความเป็นจริงของสิ่งต่างๆ ตามที่
เดส์คาร์ตส์ หมายถึง นั่นคือ ความรู้ ขั้นตอนแรกนับว่าสำคัญที่สุดเพราะ
ว่าเป็นการตัดสินใจเชิงหลักการ และถือเป็นจุดเริ่มต้น การตัดสินใจ
เชิงหลักการในการทำธุรกิจ ทุกวันนี้ยังมีน้อย แต่วิธีนี้ไม่ใช่เพียงวิธีเดียว
ที่ใช้ในการตัดสินใจ ลองพิจารณาเรื่องสงครามตัตราคาหรือความสำเร็จ
ของสินค้ายี่ห้อต่างๆ การพิจารณาในเชิงหลักการไม่ได้ก่อให้เกิดสงคราม
ในเรื่องราคาสินค้า หรือการมีเหตุผลสมควรต่อการชอสินค้ายี่ห้อต่างๆ

ในยุคยุโรปสมัยกลางของเดส์คาร์ตส์ ความเคร่งครัดต่อระเบียบ
ยังคงมีอิทธิพลต่อวิถีคิดของผู้คนอยู่มาก และคำถามที่ว่า “**เรา
จะพิจารณาในเชิงหลักการได้อย่างไร?**” ก็เป็นปัญหาหนึ่งที่สำคัญใน
ทำนองเดียวกัน ในยุคสมัยที่มีข่าวสารข้อมูลไหลบ่า ก็ทำให้พวกเรา
แต่ละคนประสบปัญหาด้วยเช่นกัน คือ เราจะสร้างความรู้จริงอย่างมี
หลักการจากภายในได้อย่างไร ในลักษณะที่มุ่งเน้นถึงความจริงของข้อมูล
ข่าวสาร เพื่อเราจะได้เข้าถึงความรู้และมโนคติที่น่าเชื่อถือ อันอาจสอด

คล้องกับปัญหาหลักๆของกระบวนการตัดสินใจและวิธีการคิดเชิงยุทธศาสตร์

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประเทศในเอเชียมีความสามารถในการคิดค้นนำมาใช้และใช้ประโยชน์จากความรู้ฝังลึก และเลือกเทคโนโลยีที่นำมาใช้ได้ผลทันที แต่การนำเข้าความคิด การวิเคราะห์ หรือวิธีการในการสร้างมโนคติ ก็จะไม่เกิดขึ้น การขาดปรัชญาได้จำกัดโอกาสของชาวเอเชียในอดีตและอาจมีผลเช่นนี้ในอนาคตด้วยเช่นกัน ปรากฏการณ์เช่นนี้ยิ่งทำให้การสร้างมโนคติมีความสำคัญยิ่งขึ้น ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้เดส์คาร์ตส์และปรัชญาของเขามีประโยชน์เป็นอย่างมาก

เดส์คาร์ตส์ใช้ความสงสัยที่เป็นระเบียบวิธีของเขานี้ เพื่อศึกษาปรัชญาของตนเอง สมมติฐานของเขาคือ ทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนแล้วแต่เป็นอนิจจังไม่แน่นอน ไม่เที่ยงแท้ เรื่องนี้จำเป็นต้องมีการตั้งคำถามต่อไป และความแน่นอน ก็เป็นคำถามในตัวเอง โครงสร้างนี้อยู่บนการคิดเชิงสงสัยเกี่ยวกับตนเองนั่นคือจิตใจที่ทะลุผ่านไปยังโลกรวมถึงร่างกายที่เป็นกายภาพและมองเห็นตัวตนดังกล่าวจนเกิดการรับรู้ นี่คือรากฐานของทวิภาค ระหว่างตัวตนและวัตถุซึ่งถูกแยกจากกันเหมือนความคิดและร่างกาย

อย่างไรก็ตาม เดส์คาร์ตส์ไม่ได้หยุดอยู่แค่เรื่องของทวิภาค หรือการยกย่องความจริงอย่างมีจุดมุ่งหมาย เขาอธิบายความปรารถนาที่รุนแรงของมนุษย์ที่จะเข้าถึงความจริงว่าเป็นเสรีภาพของจิตใจ และความสำคัญของความเชื่อ ทุกวันนี้มีบุคคลจำนวนมากให้การสนับสนุนและยอมรับทฤษฎีในเชิงปรัชญาและจริยธรรมของเขา

คุณลักษณะของวิธีการสร้างความรู้ของเดส์คาร์ตส์ได้ให้แนวทางแก่เรา ดังนี้

- * การใช้วิธีการเชิงสงสัยสำหรับใช้ในการวิเคราะห์ต่อทุกปรากฏการณ์
- * การคิดอย่างมีเหตุผลเพื่อสร้างมโนคติต่อปรากฏการณ์และหลักการที่ค้นพบ
- * วางเป้าหมายเพื่อให้เกิดความกระจ่าง และการตัดสินใจอย่างชัดเจนบนพื้นฐานของเหตุผลนิยม
- * ใช้การวิเคราะห์อย่างเป็นลำดับ เพื่อจะได้ค้นพบและแก้ไขผลการวิเคราะห์ที่ผิดพลาดได้อย่างรวดเร็ว

ดีวอี้ (1859 – 1952)

พลาโต พยายามค้นหาสาระสำคัญของความจริงตามแนวคิดที่ก้าวสู่มิติของความเป็นจริง โดยอธิบายเกี่ยวกับทวิภาคของความเป็นจริงเกี่ยวกับจิต/วิญญาณและสภาพความเป็นจริงทางกายภาพ เดส์คาร์ตส์เสนอแนะวิธีการใช้เหตุผลให้เหนือธรรมชาติ ทั้งพลาโตและเดส์คาร์ตส์ต่างก็แสวงหากระบวนการในการตัดสินใจที่มีเหตุผลและมีหลักการ รวมถึงสภาพการที่จะบอกว่าความรู้ใดจริงหรือไม่จริง ไม่เพียงแต่สภาพแห่งความเป็นจริงนั้นๆ เท่านั้น แต่ในสภาพความเป็นจริงของจักรวาลอีกด้วย แนวทางการสร้างความรู้ตามปรัชญาของพลาโตหรือของเดส์คาร์ตส์เน้นถึงความสำคัญของจักรวาล หรือความมีเหตุผล ในทางกลับกัน กระแสของปรัชญาเชิงประจักษ์ รวมถึงปรัชญาที่เน้นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งศิษย์ของพลาโต คือ

อริสโตเติลปฏิเสธทฤษฎีแห่งความรู้และชื่นชอบความคิดที่ว่าคนเรา
รับรู้สภาพความเป็นจริงและความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุและผลกันในฐานะ
ที่เป็นผู้คิดเรื่องปรัชญาเชิงประจักษ์ อย่างไรก็ตามนักปรัชญาอังกฤษ
ได้สร้างระบบการคิดขึ้นเป็นระบบแรก ซึ่งเรารู้จักกันในนามว่า ปรัชญา
ประจักษ์นิยมเพื่อเป็นการคัดค้านความเห็นเชิงอุดมคติซึ่งครอบงำยุโรป
อยู่ในขณะนั้น ในศตวรรษที่ 20 นักปรัชญาชาวอเมริกันได้นำมรดกทาง
ความคิดจากอังกฤษไปต่อยอดให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น ในนามของปรัชญา
ปฏิบัตินิยม (Pragmatism)

ปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) Pragma ในภาษากรีก
หมายถึง การปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประจักษ์นิยม และได้พัฒนา
อย่างเต็มที่ในอเมริกา กระบวนการทางปรัชญาของปฏิบัตินิยมแพร่
กระจายออกไปพร้อมกับคำขวัญว่า **“ความจริงปรากฏก็ต่อเมื่อมัน
ได้ผล”** (Truth is when it works) เป็นปรัชญาที่อยู่บนพื้นฐานของ
การใช้ให้เกิดประโยชน์ และการควบคุมโดยผ่านทางประสบการณ์
แนวทางการสร้างความรู้ ซึ่งต้องการพื้นฐานความจริงในโลกแห่งความ
เป็นจริง ได้เสนอแนะแนวทางที่ตรงข้ามกับทฤษฎีแนวคิดของพลาโต

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 วิลเลียม เจมส์ (William James)
(1842 – 1910) ได้เผยแพร่คำว่า **“ปฏิบัตินิยม”** และได้รับการจัดระบบ
ใหม่โดยดิวอี้ (Dewey) แต่ผู้ที่เสนอให้ใช้คำนี้กลับเป็น ชาร์ลส์ เอส เพียร์ซ
(Charles S. Peirce) (1839 – 1914) นักเดินสายกลาง เพียร์ซเริ่มต้น
ด้วยคำถามจากการค้นคว้าของเขาเกี่ยวกับตรรกศาสตร์ เรื่อง **“จะทำ
อย่างไรให้มโนคติแจ่มชัดที่สุดเท่าที่จะทำได้?”** เพื่อใช้แก้ปัญหา โดย
เพียร์ซได้เสนอวิธีการที่เรียกว่า ปรัชญาปฏิบัตินิยม พลาโตและ

เดส์คาร์ตส์ต่างก็พยายามที่จะเข้าหาความจริงผ่านทางวิธีการคิดอย่างมีเหตุผล เพียร์ชได้วิพากษ์วิจารณ์วิธีนี้ว่าแม้จะอ้างว่าอยู่บนรากฐานของการตัดสินใจแบบใช้เหตุผล แต่ความจริงแล้วได้รับอิทธิพลจากความคิดแบบอัตวิสัย (Subjective) และผลประโยชน์ ด้วยเหตุนี้เอง เพียร์ชจึงพยายามหาแนวทางที่เข้าหาความจริงโดยไม่ต้องมีการตัดสินใจ นั่นคืออิทธิพลจากความคิดของผู้คน เขาจึงหันมาพิจารณาอย่างจริงจังเรื่องความสำคัญของความเที่ยงตรง

ผู้บุกเบิกอย่างเพียร์ชเน้นที่การแก้ปัญหาแบบมโนคติ ในการศึกษาเรื่องตรรกศาสตร์ วิลเลียม เจมส์ เพื่อนของเขาได้ช่วยให้งานเรื่องระบบการคิดของเขาเสร็จสมบูรณ์ และขยายไปสู่แนวคิดเรื่องความจริงโดยทั่วๆ ไป สำหรับ วิลเลียม เจมส์ แล้ว ปัญหาไม่ได้อยู่ที่จะรู้ว่าความรู้เช่นนั้น จะเป็นความจริงหรือไม่ แต่ว่าจะสร้างความจริงนั้นอย่างไร วิลเลียม เจมส์ จึงเริ่มพัฒนาวิธีการสร้างความจริง โดยผ่านการใช้ความคิดในชีวิตจริงให้เกิดประโยชน์

ตามนัยของ เจมส์ ความจริงในโลกของประสบการณ์จะต้องมีคุณค่า กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความคิดใดจะเป็นจริงได้ก็ต้องมีคุณค่าในเชิงการค้า หรือใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ในโลกแห่งความเป็นจริง ยกตัวอย่างเช่นในมโนคติเรื่องพระเจ้า ซึ่งสามารถทำให้คนเรามีความสงบสุข หรือมีกำลังใจ ตามทฤษฎีความจริงของเจมส์ แต่สำหรับอภิปรัชญาของยุโรป ลัทธิเฉพาะบุคคลเช่นนี้ นับว่าเป็นข้อขัดแย้งของปรัชญาดังกล่าว

เจตนารมณ์ของปรัชญาที่เน้นเรื่องผลลัพธ์ของเจมส์ ได้รับการอธิบายอย่างชัดเจนว่า ต้นกำเนิดความรู้ที่เป็นความจริงอยู่ที่ว่าความจริงนั้นมีประโยชน์หรือไม่ ความจริงที่เลยไปกว่าการใช้ให้เกิดประโยชน์ใน

ชีวิตประจำวันเป็นเรื่องเป็นไปไม่ได้ เพียร์ซและเจมส์ประกาศว่า แนวทางการสร้างความรู้ที่นำความรู้ลงสู่ระดับชีวิตประจำวัน ช่วยก่อเกิดเป็นรูปร่างและการย่อยสลายภายใน รวมถึงความเข้าใจคุณค่าในเชิงปฏิบัติ

ดิวิตได้พัฒนาแนวคิดของเจมส์ ความรู้คือการกระทำที่ให้ผลกำไร โดยการพัฒนาปรัชญาปฏิบัตินิยมมาเป็นระบบของจริยธรรม และปรัชญาการศึกษา เขานำเสนอความรู้ในฐานะที่เป็นผู้นำการตัดสินใจอันเกี่ยวเนื่องกับสัมพันธ์ในเชิงปฏิบัติ เขากำกับปรัชญาปฏิบัตินิยมให้กลายเป็นปรัชญาทดลองนิยม การคิดเช่นนี้แสดงว่าความรู้คือผลลัพธ์ของการกระทำและประสบการณ์

ดิวิตวิจารณ์ว่า ปรัชญาได้ทำ “**ประสบการณ์**” ให้ง่ายขึ้นเสมือนเป็นหมวดหมู่หนึ่งของเรื่องที่ตรงข้ามกับ “**ตรรกศาสตร์**” และ “**ความมีเหตุผล**” ดิวิตมิได้หยุดอยู่แต่เพียงแค่นี้ เขายังพัฒนาแนวคิดของเขาในการที่จะแสวงหาความเป็นไปได้ในการทำ**ความรู้ให้เป็นเสมือน “เครื่องมือ”** เพื่อแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ขณะที่เนื้อหาของความรู้ คือ สิ่งที่เกิดขึ้น สิ่งใดที่ถือว่าจบแล้วและมีความแน่ใจ จะเป็นข้อมูลอ้างอิงต่อไปในอนาคต ความรู้คือการเตรียมวิธีการเพื่อให้เข้าใจ หรือให้ความหมายต่อสิ่งที่กำลังดำเนินไปหรือสิ่งที่จะต้องทำให้ลุล่วง

Dewey (1916) Democracy and Education

วิธีคิดของดิไว้อีหลักเลี่ยงการคิดถึงควมมีเหตุผล และประสบการณ์ ตรรกศาสตร์และสภาพเกี่ยวกับความรู้สึกในทางตรงกันข้าม เช่นที่ เดส์คาร์ตส์กระทำ เขากลับเน้นประสบการณ์ที่เป็นเสมือนการทดลอง ทางวิทยาศาสตร์ และมโนคติในฐานะที่เป็นสมมติฐานเกี่ยวกับหนทาง แก้ปัญหา และเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการทดลอง โดยหลักเลี่ยง ที่จะพูดถึงการอนุรักษ์คุณค่าในอดีต ปรัชญาการทดลองนิยมของดิไว้อ อยู่บนพื้นฐานของการสอบถาม ความเชื่อของคนในการใฝ่หาคุณค่าใหม่ ผ่านทางสติปัญญา เป็นเจตคติที่เป็นประโยชน์จากความคิด สติปัญญา ทางบวกที่เปิดไว้เพื่ออนาคต

การคิดเช่นนี้เห็นได้ชัดในปรัชญาการศึกษาของดิไว้อที่มีอิทธิพล ต่อการปฏิรูปการศึกษาในญี่ปุ่น หลังจากยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ดิไว้อ คัดค้านการเรียนที่ใช้ตำราและการบรรยายเป็นส่วนใหญ่ แต่ชื่นชอบ การเรียนที่อยู่บนพื้นฐานการปฏิบัติและประสบการณ์ อิทธิพลเช่นนี้ทำให้ โรงเรียนต่างๆ ในญี่ปุ่น หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พากันจัดตั้งห้องแล็บ สำหรับวิชาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ดนตรีหรือวิศวกรรม และมีสถานที่ ที่ใช้ฝึกปฏิบัติวิชาเหล่านี้ ดิไว้อประกาศหลักการว่า การศึกษาควรมี เป้าหมายในการสอนนักเรียนโดยการผ่านประสบการณ์ตรงและการ ทดลอง การพัฒนาเจตคติที่จะแสวงหาความจริงผ่านการทดลอง

ดิไว้อเน้นว่า ภายในประสบการณ์จะมีความต่อเนื่องของ ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ และความเป็นจริง กล่าวอีกนัยหนึ่ง เขาคิดว่า การมีประสบการณ์ร่วมกันได้สร้างสรรค์ให้มีโอกาสในการ 1) กำหนด ปัญหา 2) ตั้งสมมติฐาน 3) สร้างรูป 4) ทดสอบ และ 5) กำหนดข้อความ เพื่อการยืนยันข้อสรุป

เมื่อพิจารณาแนวทางการสร้างความรู้ของปรัชญาปฏิบัตินิยม ซึ่งพัฒนาโดย เพียร์ซ เจมส์ และดิไว นั้น สามารถพบข้อสรุปได้ดังนี้

- * ความเชื่อ นิสัย และการกระทำมีความสำคัญต่อกระบวนการก่อตัวของความรู้

- * จงเข้าหาสิ่งต่างๆ ในลักษณะเชิงประจักษ์

- * จงเข้าใจ “ความรู้” ในฐานะที่เป็นพลวัต และโดยตัวตนของความรู้

- * เน้นการกระทำ ประสบการณ์และผลลัพธ์

- * ย่อยสลายความรู้ผ่านทางประสบการณ์

- * พัฒนาคู่มือและการก่อให้เกิดองค์ความรู้

สำหรับปรัชญาปฏิบัตินิยมแล้ว ประสบการณ์กลายเป็นหัวข้อสำคัญของปรัชญา นี้ อย่างไรก็ตามในช่วงหนึ่งของดิไว เขาได้พัฒนาแนวคิด ซึ่งแตกต่างจากปรัชญา นี้ในการอธิบายเรื่องของประสบการณ์ ให้แจ่มชัด ผู้ที่เป็นนักปรัชญาร่วมสมัยกับดิไว คือ คิทาโร นิชิด้า

นิชิด้า (1870 – 1945)

คิทาโร นิชิด้า (Kitaro Nishida) เกิดเมื่อ ค.ศ.1870 เขากลายเป็นบุคคลมีชื่อเสียง เพราะเป็นชาวญี่ปุ่นคนแรก que พัฒนาปรัชญาขึ้นอย่างเป็นระบบ ตีพิมพ์ครั้งแรกในคำสอนของเซ็น นิชิด้าสะท้อนให้เห็นภาพในกระจกในเรื่องการปฏิบัติจิตตามปรัชญาของเขาเกี่ยวกับ “**ความไม่มีอะไร**” นิชิด้ามีความคล้ายคลึงกับ เจมส์ ซึ่งเน้นที่ประสบการณ์ แต่แตกต่างกันในเรื่องของประสบการณ์นิยมอย่างง่าย เมื่อเขาเสนอ มโนคติเรื่อง “**ประสบการณ์บริสุทธิ์**”

ในผลงานเด่นของเขา เรื่อง “การสืบค้นในการศึกษาเรื่อง **ความดี**” (An Inquiry into the Study of Good) นั้น นิชิต้าอธิบายถึง ประสพการณ์ บริสุทธิ์ที่ก้าวเลยประสพการณ์ในเชิงเอกัตบุคคผลหรือ ประสพการณ์เชิงอัตวิสัย “**ประสพการณ์บริสุทธิ์**” คือ การทะลุผ่าน ตนเอง นิชิต้าตั้งใจที่จะไปให้ไกลกว่าการอยู่ตรงข้ามกับนามและรูปใน ปรัชญาปัจจุบันของตะวันตก และเสนอประสพการณ์บริสุทธิ์ในฐานะที่เป็นโลกทัศน์แห่งความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างตนเอง และคนอื่น ๆ

นิชิต้าเชื่อว่า ปรัชญาของเขาเป็นการค้นหาความรู้ที่ตรง มากที่สุด ซึ่งกล่าวอย่างชัดเจนในเรื่องตนเอง ก่อนที่ประสพการณ์ จะกลายเป็นวัตถุ จากการสะท้อนกลับและจากผลของการวิเคราะห์ “**ประสพการณ์บริสุทธิ์**” ตัวตนของเราเอง ที่นิชิต้าอธิบาย ประกอบด้วย องค์ประกอบหลายอย่าง เช่น ความรู้สึก ความจำ ความคิดเชิงนามธรรม หรือ เจตนารมณ์ องค์ประกอบทั้งหมดนี้เกิดจาก “**ประสพการณ์ บริสุทธิ์**” ทั้งสิ้น

ประสพการณ์ หมายถึง การรู้ข้อเท็จจริงตามที่มันเป็น รู้ตาม ความเป็นไปของข้อเท็จจริง โดยการละทิ้งความเป็นตัวตนของ ตนเองอย่างสมบูรณ์ สิ่งที่เรากล่าวอ้างตามปกติว่าเป็นประสพการณ์ มักถูกความคิดบางอย่างทำให้มัวหมอง ดังนั้น คำว่า “**บริสุทธิ์**” นิชิต้า หมายถึง สภาวะของประสพการณ์ที่ปราศจากการวิเคราะห์แยกแยะ อย่างจงใจแม้แต่แต่น้อยนิด โดยนัยนี้ประสพการณ์บริสุทธิ์ก็เหมือนกับ ประสพการณ์ตรงที่ได้จากสภาวะการรับรู้ ซึ่งก็ยังไม่รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นเรื่อง

ใดหรือรูปใด การรู้และการรวมรูปนั้นเป็นหนึ่งในเดียวโดยสมบูรณ์ คือ ประสบการณ์ชนิดที่ได้กลิ่นทรงอย่างดีที่สุดแล้ว

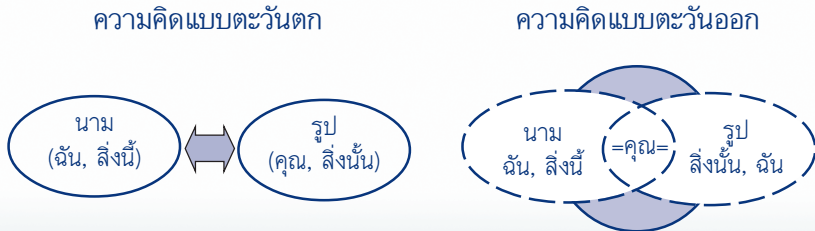
Nishida, Pure Experience

“**ความรู้โดยตรง**” หรือ “**ประสบการณ์บริสุทธิ์**” คือ สาระที่ ศาสนาพุทธนิกายเซ็น เรียกว่า “**ความเป็นหนึ่งเดียวระหว่าง นามและ รูป**” เป็นสภาพดั้งเดิมก่อนที่จะรวมกันเป็นความวุ่นวาย เมื่อตนเองยังมีได้กำหนดความคิดเห็น ตัวอย่างเช่น เมื่อเราฟังดนตรีที่ไพเราะ เราก็มีประสบการณ์ “ในวินาทีที่เราเห็นสีส้ม หรือได้ยินกิจกรรมอื่นที่อยู่ภายนอก หรือที่บุคคลได้รับรู้และตัดสินว่าสีและเสียงนั้นคืออะไร” นั่นคือ โดยมีต้องคิดแม้แต่น้อย เราสามารถเกิดความสนใจภายในสภาวะที่ “นามและรูป” ยังมีได้แยกจากกัน ตัวอย่างเช่น คนๆ หนึ่งกำลังได้หน้าผาอย่างตั้งใจและก็มีคนเล่นดนตรี ความตั้งใจของนักโต้เขาและความสามารถของนักดนตรีก็เหมือนกับรถไฟแห่งการรับรู้ จนไม่อาจแยกได้ว่าดนตรีนั้น คือ การสั่นไหวของอากาศ หรือ เพราะเราได้ยินมัน การสะท้อนหรือการคิดเช่นนั้นเกิดขึ้นภายหลังอย่างแน่นอน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง “ไม่ใช่เรามีปัจเจกชน เพราะมีประสบการณ์ แต่เพราะมีประสบการณ์จึงมีปัจเจกชน ประสบการณ์ของปัจเจกชนนั้นเป็นเพียงมุมเล็กๆ ที่เด่นชัดของประสบการณ์ที่มีจำกัดภายในประสบการณ์จริง”

เราไม่สามารถเข้าใจมโนคติของประสบการณ์บริสุทธิ์ได้ในทันทีทันใด แต่นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน คือ เอ็ม. ซี. เซ็นมิฮาลี (M. Csikszentmihalyi, 1934) ได้พัฒนามโนคติคล้ายๆกันนี้ เรียกว่า การไหลเลื่อน เขาได้ค้นพบว่า ยกตัวอย่างเช่น ศิลปิน นักกีฬา นักดนตรี

นักเล่นหมากรุก สามารถมีสมาธิมุ่งมั่นต่อสิ่งที่เขากำลังทำ หรือสนุกสนานอย่างลึกซึ้ง ศิลปินและนักกีฬาเหล่านี้อธิบายสภาวะมีความสุขบริสุทธิ์ระหว่างทำกิจกรรมนี้ว่าเหมือนกำลังล่องลอยอยู่บนความไหลเลื่อน ดังนั้น **“การไหลเลื่อน”** คือ ช่วงขณะที่เรากำลังลืมหืมตา นั่นคือ ประสบการณ์ที่ถูกซึมซับในระหว่างการกระทำ และคือสิ่งที่เรียกว่า ราววัลที่เป็นธรรมชาติของการมีสมาธิ การสูญเสียตนเอง หรือสภาวะหรือประสบการณ์ในการลืมหืมตาก่อนที่จะเริ่มการวิเคราะห์ หรือการสะท้อนความรู้สึกลึกซึ้งนี้ นิชิด้า เรียกว่า **“ประสบการณ์บริสุทธิ์”** เพราะว่าการประสบการณ์บริสุทธิ์ก่อให้เกิดความสนุกสนาน ความเศร้าโศก ความทรงจำ ความคิดที่เป็นนามธรรมและองค์ประกอบทั้งหมดของความตั้งใจในตนเอง

รูปภาพ 1 : เอกภาพของนามและรูป ในแนวคิดแบบตะวันออก

ในผลงานของเขา **“An Inquiry in the Study of Good”** เขาได้ให้ความกระจ่างในเรื่องโครงสร้างของจิตใจในเชิงจิตวิทยาและประสบการณ์บริสุทธิ์ โดยอธิบาย **“ตัวตน”** ในฐานะที่เป็นกระบวนการทางวิภาษวิธีของการเคลื่อนไหวจากสัญชาติญาณไปยังการตรวจสอบตนเอง เพื่อเข้าสู่สภาพของความรู้ในตัวตน สัญชาติญาณ คือ **“สภาวะ**

ซึ่ง นาม และรูป ยังมีได้แยกจากกัน โดยการรับรู้ถึงความเป็นหนึ่งเดียว และการรับรู้ความเป็นจริงตามกระบวนการของการรับรู้อย่างต่อเนื่อง” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ประสบการณ์บริสุทธิ์ การสะท้อนกลับ เป็นการกระทำของตนเอง ซึ่งทำการแยกแยะสิ่งซึ่งครั้งหนึ่งเป็น ประสบการณ์บริสุทธิ์ให้เป็นมโนคติที่อยู่ตรงข้าม อย่างไรก็ตาม ตนเอง มิได้ถูกแยกอันเนื่องมาจากการสะท้อนกลับเช่นนั้น แต่กลับไปสู่สภาพ ดั้งเดิมของตนเอง ทำให้เกิดสภาพที่เป็นเอกภาพ กระบวนการรังสรรค์ ของตนเองนี้ เราเรียกว่าเป็นความรู้ในตัวตน (Self-Knowledge)

เอกภาพของตัวตน และสิ่งอื่นๆในบริเวณนั้น คือ Ba (บริบทที่ เราใช้ร่วมกัน – ผู้แปล) ของต้นกำเนิดของการรังสรรค์ ซึ่งส่งผ่านทาง Ego (ความรู้สึกเกี่ยวกับตัวตนของตนเองในแต่ละคน) และพลังในการ ผสมผสานของตัวตน นิชิด้าเป็นผู้พัฒนามโนคตินี้และตั้งชื่อว่า **ตำแหน่ง ของอสภาวะสัมบูรณ์ (The Place of Absolute Nothingness)** การที่ตัวตนได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งอื่นและเข้าใจลักษณะที่แตกต่างอย่าง แท้จริงของผู้อื่นนั้น จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่ออยู่บนเส้นแบ่งของ “อสภาวะ สัมบูรณ์” ซึ่งตัวตนและสิ่งอื่นเป็นหนึ่งเดียว โดยการผันสู่การเป็นตนเอง ณ จุดที่เป็นพื้นฐานนี้ นิชิด้า อธิบายว่า ปัจเจกชน สามารถสร้างแนวคิด ที่เป็นอัตพิสัยที่ตนเองสามารถอยู่ร่วมกับสิ่งอื่นได้

เราขอสรุปปรัชญาของนิชิด้า เพื่อให้เป็นแนวทางแก่ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ ความรู้และทักษะเป็นฐาน ดังนี้

- * จงมีประสบการณ์กับสภาพความเป็นจริงอย่างที่มีนัยเป็น
- * จุดกำเนิดการสร้างความรู้ คือ บริบทของประสบการณ์นั้น
- * บริบทมีความสำคัญต่อประสบการณ์บริสุทธิ์และการสร้าง

ความรู้

- * ประสบการณ์ตรง การสะท้อน และความรู้ในตนเอง พัฒนาขึ้นด้วยการใช้วิธีวิภาษ
- * การสร้างความรู้ทำโดยผ่านทางวงจรของการสร้างและการทิ้งสภาพเกี่ยวกับตนเอง

เฮเกิล (1770-1831)

เราจำเป็นต้องรู้เกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง นามและรูป ความรู้แบบปรัชญาญาณที่ไม่สามารถอธิบายได้ (ความรู้แฝงหรือความรู้ฝังลึก) และแบบอธิบายได้อย่างชัดเจน (ความรู้ประจักษ์) รวมถึงศัพท์ต่างๆทางปรัชญา วิชาวิธี ที่ช่วยให้เราเข้าใจว่าความรู้เกิดจากพลวัตระหว่างข้อขัดแย้ง นักปรัชญาชาวเยอรมันชื่อ จอร์จ วิลเฮล์ม ฟรีดริช เฮเกิล (G.W.F. Hegel; 1770-1831) เป็นที่รู้จักในฐานะนักปรัชญาอุดมคตินิยม เขามีชื่อเสียงเพราะน้อยคนนักที่จะเข้าใจปรัชญาของเขา ปรัชญาของเขาเน้นที่เหตุผลพื้นฐานของภาวะที่เรามีอยู่ เขาได้ค้นพบพลวัตของภาวะทางจิตที่เน้นถึงการบูรณาการและการแยกสลาย โดยมีจิตขับเคลื่อนกระบวนการของการพัฒนาตนเองผ่านการสร้างรูปแบบและความก้าวหน้าตามปรัชญาของเขาที่เรียกว่า **“ประวัติศาสตร์”**

ปรัชญาของเฮเกิล คือ ถ้าเรามองที่องค์ประกอบทางอุดมการณ์ และเหตุผลนิยมแล้ว เราก็จะใกล้ไปทางพลาโต หากเรามองที่จุดเน้นด้านจิตใจในฐานะที่เป็น “ตัวตน” (Self) และรากฐานของการส่งผ่านตัวตน ปรัชญาของเฮเกิลดูเหมือนจะมีองค์ประกอบที่สำคัญคล้ายกับปรัชญาของนิจิต้า แต่จุดสำคัญของปรัชญาของเฮเกิลอยู่ที่การแบ่งแยก และ

การบูรณาการของเหตุผลและประสบการณ์ รวมถึงความเป็นปรนัยและ
อัตวิสัย เฮเกลได้วางมิติของวิชาวิธีเชิงพลวัตโดยการเคลื่อนไหวเป็น
วงกลม ซึ่งบูรณาการความรู้ 4 ประเภท ดังที่กล่าวมาแล้ว และตามที่ได้
ได้ประจักษ์แล้วว่าแต่ละชนิดของความรู้ทั้ง 4 แบบ นั้น มีพลวัต
แอบแฝงอยู่ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดซึ่งเชื่อมความรู้แต่ละประเภทผ่านการ
พัฒนาทางพลวัต

เฮเกล กล่าวว่า “การสังเคราะห์สิ่งที่อยู่ตรงข้าม” คือ กลไก
ที่แฝงอยู่ในการขับเคลื่อนการพัฒนา การเจริญเติบโตหรือการ
เปลี่ยนแปลงทุกชนิด สภาวะทางจิตนี้จะลงมือกระทำเมื่อเกิดสภาวะ
การเปลี่ยนแปลงจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง หรือในสภาวะที่จัด
เตรียมไว้แล้ว สภาวะทางจิต และการเคลื่อนที่เชิงพลวัต ที่เราเรียกว่า
กระบวนการวิชาวิธี สามารถบรรลุสู่ความจริงได้ มาร์กซ์ (Marx) และ
เอ็งเงิล (Engel) ได้กล่าวรายละเอียดในเรื่องความคิดพื้นฐานนี้ บุคคล
ทั้งสองได้พัฒนาหลักการต่างๆ ไปของกระบวนการวิชาวิธี ด้วยข้อความ
ที่โด่งดัง 3 ข้อความ ดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงจากปริมาณสู่คุณภาพหรือจากคุณภาพ
สู่ปริมาณ
2. การทะลุทะลวงร่วมกันระหว่างสิ่งที่อยู่ตรงข้ามกัน
3. การหักล้างซึ่งกันและกัน

ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแต่ชั่วคราว ทุกอย่างมีภาคนิเสธในตัวเอง
เพราะสภาพการนิเสธในตัวเอง ผิงตัวอยู่ในสรรพสิ่งที่ไม่ถาวรทั้งปวง เช่น
การให้กำเนิดของตนเองแต่ผู้อื่น และตนเองกลายเป็นผู้อื่น ลองพิจารณา
ตัวอย่างต่อไปนี้ ของเหลวในธรรมชาติสามารถกลายเป็นของเหลวที่ใช้

อัดในกระป๋องสเปรย์ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณไปเรื่อยๆ จนถึงจุดหนึ่ง ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพขึ้นทันทีทันใด เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพในระยะเวลาหนึ่ง ของสิ่งนั้นก็อาจเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณได้ เช่นกัน

เมื่อสิ่งตรงกันข้ามทั้งปวงได้รับการพิจารณาว่า เป็นสิ่งที่มีคุณลักษณะก่อนกำหนดเงื่อนไข จึงกลายเป็นเหตุผลของภาวะการมีอยู่ของแต่ละคนและแต่ละคนก็มีภาคนิเสธของตนอยู่ ดังนั้นแต่ละคนก็ยืนยันภาวะการมีอยู่ของแต่ละคน ในโลกของกลไกด้านอนุภาคพลังงานแม่เหล็กไฟฟ้า นีลส์ โบร์ (Niels Bohr) ได้แย้งว่า เราไม่สามารถสังเกตแสงได้ในเวลาเดียวกันอย่างเช่นที่เป็นอนุภาคและคลื่นเพราะเราเห็นการเคลื่อนที่ของอนุภาคของแสงและคลื่นในลักษณะตรงกันข้าม โดยวิภาษวิธี สิ่งที่แรงชัดแย้งกลับกลายเป็นข้อเสนอดั้งเดิมสำหรับกันและกันและเป็นเหตุผลในการดำรงอยู่ของแต่ละคน หากไม่ปฏิเสธกันและกัน ก็เป็นการยืนยันต่อสภาวะของกันและกันนั่นเอง

เมื่อสิ่งหนึ่งก่อให้เกิดข้อนิเสธ และในทางกลับกันก็ถูกปฏิเสธด้วยเช่นกัน สภาพเช่นนี้เองที่เราเรียกว่าเป็น **“ภาคนิเสธของภาคนิเสธ”** (Negation of Negation) ซึ่งก่อให้เกิดการรวมตัวกันชั่วคราว การบูรณาการของภาคนิเสธกับภาคนิเสธ ถือเป็นระยะสุดท้ายของกระบวนการวิภาษวิธี อย่างไรก็ตามทุกอย่างทั้งหมดนี้เป็นเรื่องเฉพาะกาลทั้งสิ้น การดำเนินไปของกระบวนการของสิ่งตรงข้ามกันและการบูรณาการในเชิงวิภาษวิธีก่อให้เกิดการพัฒนาและรูปแบบที่ซับซ้อนได้

เฮเกลอธิบายกระบวนการวิภาษวิธี ซึ่งมี 3 ระยะ ว่า ประกอบด้วย **บทตรงหรือบทยืนยัน** (Thesis) **บทแย้งหรือบทปฏิเสธ** (Antithesis) และ**บทสรุปหรือเอกภาพร่วม** (Synthesis) นักปรัชญาเยอรมันอีกผู้หนึ่งคือ ฟิชท์ (Fichte) ซึ่งอยู่ในช่วง 1762 – 1814 ก็ใช้คำเหล่านี้ด้วยเช่นกันในหนังสือชื่อ “รากฐานของปรัชญาที่เหนือความเข้าใจ” (Foundations of Transcendental Philosophy, 1794) แต่ฟิชท์มิได้ใช้ถ้อยคำเหล่านี้ตามความหมายที่เฮเกลใช้ดั้งเดิม แต่ในความหมายที่มาร์คส์และกลุ่มของเฮเกล ซึ่งเป็นอีกกลุ่มหนึ่งของผู้ชื่นชอบปรัชญาของเฮเกล โดยใช้และอธิบายทฤษฎีวิภาษวิธีในภาษาดั้งเดิม

เฮเกลได้อธิบายถึงความสำคัญของข้อเท็จจริงในหนังสือ **“ปรากฏการณ์ของจิตใจ”** (Phenomenology of Spirit) ว่าผู้คนเข้าใจความจริง (Truth) ที่ไม่ใช่สภาพความเป็นจริง (Reality) แต่ในฐานะที่เป็นอัตพิสัย (Subjectivity) เขาเห็นภาวะการมีอยู่ของความรู้ว่าเป็นช่วงแห่งพลวัต ในฐานะของกระบวนการแยก และการบูรณาการระหว่างสภาพความเป็นจริงและอัตพิสัย

วิธีการสร้าง ความรู้ตามศาสตร์แห่งปรัชญา

ตามประวัติศาสตร์ของปรัชญาตะวันตก ปรัชญาของซีกโลกนี้ได้พัฒนามาโดยมีพื้นฐานอยู่บนวิธีการของทวิภาค โดยการวิเคราะห์สภาพตรงกันข้าม (เช่น ระหว่างตรรกศาสตร์กับประสบการณ์) เพราะเหตุนี้เองเราจึงได้วิเคราะห์ความคิดและงานของนักปรัชญา 4 ท่านที่อาจกล่าวได้ว่ายืนกันอยู่คนละมุม และพยายามดึงเอาวิธีการสร้างความรู้ออกมาความรู้เพื่อสร้างความรู้ เหตุผลว่าเราเลือกนักปรัชญา ทั้ง 4 ท่านนี้ไม่เพียงเพราะว่าแต่ละคนเป็นตัวแทนของประวัติศาสตร์ของปรัชญาทั้งเก่าและใหม่ หรือจากซีกโลกตะวันตกและเอเชีย แต่เพราะว่าวิธีการของพวกเขาในการเข้าหาความจริง และความรู้ วิธีการเหล่านี้เป็นตัวแทนโดยตรงของทวิภาควิธี ในเนื้อหาต่อไปเราจะพยายามทำความเข้าใจว่าทำอย่างไรถึงจะเชื่อมโยงวิธีการสร้างความรู้ตามปรัชญากับกระบวนการสร้างความรู้ได้

การแบ่งประเภทวิธีการสร้างความรู้

เราได้พูดถึง พลาโต และเดส์คาร์ตส์ (แนวคิดและความสงสัย) ในฐานะที่เป็นตัวแทนของสายตรรกศาสตร์และเหตุผลตามปรัชญา ดิวอี้และนิชิต้า (การทดลองและประสบการณ์บริสุทธ์) ในฐานะที่เป็นตัวแทนในกลุ่มประสบการณ์นิยม และแต่ละคนต่างก็นำเสนอเส้นทางจำเพาะในการสร้างความรู้

ตาราง : 1 วิธีการสร้างความรู้ของพลาโต เดส์คาร์ตส์ นิชิต้า และดิวอี้

	ทฤษฎีเชิงตรรกศาสตร์ (Logic Theory)	ทฤษฎีเชิงประสบการณ์ (Experiential Theory)
นามธรรม (อภิปรัชญา)	พลาโต การเฝ้าหาสัจยะ (แนวคิด) ใช้ การสนทนา/อภิปรายเป็นวิธีการ ทำให้ตื่นขึ้น/การสนทนา อุดมคติ นิยม การเปี่ยมด้วยพลังความ รู้สึก การเฝ้าหาความจริง ความดี และความงาม	นิชิต้า การเกิดของปรนัยพิสัยและอัตพิสัย (ประสบการณ์บริสุทธ์) ใช้วิธีการ ตรวจสอบความจริงในตนเอง ความรู้ในการปลดปล่อยตนเอง ความสำคัญของ “อัมตติก - ญาณ” ความเป็นอินทรีย์ และที่ เกี่ยวข้องกับนิเวศ ลักษณะที่ คล้ายชุมชน
รูปธรรม (ทางกายภาพ)	เดส์คาร์ตส์ เหตุผลนิยม แนวทางแบบ วิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ การ ติดตามหาหลักฐาน การเน้นหลัก ฐานคณิตศาสตร์ ตรรกศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ความต้องการ ความพอดีในการใช้เหตุผลอย่าง ปราศจากอคติและความสงบ	ดิวอี้ การทดลองนิยม วิธีการแบบ อัตพิสัยประจักษ์นิยม ความ สำคัญของศรัทธา ประเพณีและ การกระทำ ความสำคัญของการ ทดลอง กายภาพและปฏิบัตินิยม

ตารางนี้มีได้แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับคำสอนของนักปรัชญา เหล่านี้
แต่เสนอให้เห็นว่าเขาค้นพบความจริงอย่างไร นั่นคือ การแสดงความรู้
ของนักปรัชญาทั้ง 4

เส้นทางเหล่านี้ถูกนำเสนอในรูปแบบของตารางขวาง 2 แนว ใน
ทางตั้ง (วิธีเข้าถึงสภาพความเป็นจริง) และทางขวาง (ตรรกศาสตร์/
ประสบการณ์) ซึ่งแสดงให้เห็นความคล้ายคลึงกัน เมื่อเรามองที่ตาราง
จากมิติของ “การไต่หาความจริง” เราก็จะพบว่าวิธีการสร้างความรู้ทั้ง
4 แนวทาง เชื่อมต่อกันจนเป็นรูปร่างกลม เส้นทางทั้ง 4 เส้นทางมีหลาย
แบบและแตกต่างกัน เป็นตัวแทนของปรัชญาที่มีแนวคิดตรงข้ามกัน แต่
เรากลับพบว่าแต่ละเส้นทางล้วนเสริมกันและกัน เมื่อเรามองหาเส้น
สมมุติของ “การไต่หาความจริง” เส้นทางเหล่านี้มิได้ถูกดึงให้แยกออก
จากกันด้วยความแตกต่างแต่ดูเหมือนจะค้ำจุนซึ่งกันและกัน และเพราะ
ว่าความแตกต่างนั้นก่อให้เกิดมิติวงกลม และกระบวนการเข้าสู่ความจริง
การเข้าสู่ความจริงโดยวิธีการเดียวไม่เป็นการเพียงพอ เราต้องเรียนรู้
กระบวนการทั้งหมด และผสมผสานวิธีการทั้ง 4 ของปรัชญาเข้า
ด้วยกัน โดยจำเป็นต้องใช้พหุวิธีอย่างอิสระและพิจารณาจุดที่ได้เปรียบ
หลายๆ จุด เพื่อให้พบวิธีที่ถูกต้องในการเข้าใจโลกความจริง

ความรู้แบบฝังลึก (Tacit) และความรู้แบบประจักษ์ (Explicit)

เมื่อเราต้องการจัดการความรู้ เราก็ต้องหาวิธีในการจัดการ
ให้ได้ ขั้นตอนหนึ่งในการกระทำดังกล่าว คือ การหาทางจัดประเภท
ความรู้ ความรู้แบบไหนจึงจะสมเหตุสมผล โดยพื้นฐานแล้ว ความรู้เป็น
เรื่องเฉพาะในตัวตนของความรู้เอง และต้องว่ากันเป็นแต่ละเรื่องไป เรา

ลดความรู้ทั้งมวลลงให้เป็น แบบความรู้ฝังลึกและความรู้ประจำช้ไม่ได้ การแบ่งประเภทแบบนี้เป็นการจัดหมวดหมู่อย่างง่าย ๆ แต่ก็เป็นการแบ่งที่ไม่ค่อยมีคุณภาพนักและอาจก่อให้เกิดความรุนแรงเชิงปัญญาในการคิดและการกระทำ

ไมเคิล โพลanyi (Michael Polanyi: 1891 – 1976) นักฟิสิกส์และนักสังคมศาสตร์ชาวฮังการีได้พัฒนามโนคติเกี่ยวกับความรู้ฝังลึกเป็นครั้งแรกว่าเป็นความรู้ที่เราได้จากประสบการณ์ เราจะรู้เป็นอย่างดีแต่ก็ยากที่จะอธิบายให้คนอื่นรู้ เป็นความรู้ทางกายภาพ และความเหมือนที่เทียบเคียงกันได้ ของจิตใจและร่างกาย

ตาราง : 2 การเปรียบเทียบความรู้แบบฝังลึก และความรู้แบบประจำช้

ความรู้ฝังลึก	ความรู้ประจำช้
<ul style="list-style-type: none"> • อัดพิสัย (Subjective) • ความรู้จากประสบการณ์ (ร่างกาย) • เกิดขึ้นฉับพลันทันที (ที่นี่และเดี๋ยวนี้) • ความรู้ที่พอเทียบเคียงได้ (การฝึก/ปฏิบัติ) • ขึ้นอยู่กับบริบทเป็นอย่างมาก 	<ul style="list-style-type: none"> • ปรนัยพิสัย (Objective) • ความรู้จากเหตุและผล (จิตใจ) • เป็นความรู้ที่สืบเนื่องมาจากเหตุอื่น (ที่นั่นและตอนนั้น) • ความรู้ที่เป็นทฤษฎี • ไม่มีบริบท

เราจะอธิบายบอกให้คนอื่นทราบถึงความรู้แบบฝังลึกด้วยคำหรือประโยคได้ยาก ความรู้ประเภทนี้เป็นความเชื่อ ทศนคติ ความชำนาญ และวิธีการ ส่วนความรู้แบบประจักษ์ นั้น เป็นมโนคติเสริมของความรู้แบบฝังลึก ดังนั้น ความรู้แบบประจักษ์ จึงเป็นการแสดงออกของความรู้แบบฝังลึก ในลักษณะที่เป็นถ้อยคำและระบบ ซึ่งสามารถแลกเปลี่ยนความรู้เหล่านี้ได้อย่างเป็นระบบ เราอาจใช้ความรู้แบบการเทียบเคียง และความรู้ที่เป็นระบบ เพื่อให้เกิดความแตกต่างที่ชัดเจน

โพลายี ได้นำเสนอความรู้แบบฝังลึก และความรู้แบบวิทยาศาสตร์ (หรือแบบประจักษ์) ในฐานะที่เป็นความรู้ประเภทหนึ่งในเรื่องความเหมือนที่แตกต่าง อย่างไรก็ตามมโนคติของความรู้แบบฝังลึก และแบบประจักษ์ขึ้นอยู่กับพื้นฐานโครงสร้างที่กว้างใหญ่ของญาณวิทยานักปรัชญา และนักปรัชญาสาขาอื่นได้โต้แย้งกันมาเป็นเวลานาน และได้พยายามที่จะลดความซับซ้อน เพื่อให้เกิดความถูกต้องและเป็นความจริงมากยิ่งขึ้น ความเห็นของเราคือ เรายอมรับว่าความรู้แบบฝังลึก และแบบประจักษ์ เป็นการเรียนรู้ที่มีคุณภาพทั้ง 2 ประเภท ความรู้มีสองด้านและในขณะเดียวกัน ความรู้ 2 ด้านนี้ก็มี 2 ประเภท คือ แบบฝังลึก และแบบประจักษ์ ทำไมคนเราจึงมีความเข้าใจผ่านทางความรู้ 2 ประเภทนี้ ทั้งนี้เพราะการปรับเปลี่ยนความรู้จากประเภทหนึ่งไปสู่ประเภทหนึ่งนั้นเป็นเรื่องยาก

ความรู้เป็นโครงสร้างที่ซับซ้อนเชิงพลวัต ผสมผสานกันระหว่างความรู้แบบฝังลึก และแบบประจักษ์ โดยเน้นอยู่ที่ความรู้เพียงอย่างเดียว การลำดับความสำคัญนั้นเป็นเรื่องไร้เหตุผล และการอธิบายเกี่ยวกับความรู้ โดยพูดถึงความรู้เฉพาะ 2 ประเภทนี้เท่านั้นไม่เพียงพอ สิ่งที่

เราให้ความสนใจอยู่ในขณะนี้คือ พลวัตการเปลี่ยนแปลงระหว่างความรู้สองแบบ ซึ่งทำให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ขึ้น

ความรู้ใหม่ถูกสร้างขึ้นโดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้แบบฝังลึกและแบบประจักษ์ การไปให้ไกลกว่าเรื่องความรู้ดังกล่าว ต้องมุ่งเน้นไปที่การปฏิสัมพันธ์ของความรู้ทั้ง 2 ประเภทนี้

การเปลี่ยนความรู้แบบฝังลึก ไปเป็นความรู้แบบประจักษ์ และจากความรู้แบบประจักษ์ ไปเป็นความรู้แบบฝังลึกมิได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนก่อให้เกิดความขัดแย้ง และจำเป็นต้องใช้พลังงาน การปฏิสัมพันธ์แบบสร้างสรรค์เป็นเรื่องจำเป็นอย่างแท้จริง

รูปแบบการสร้างความรู้

32

การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างความรู้แบบฝังลึก และแบบประจักษ์ ก่อให้เกิดวิธีการสร้างความรู้ที่ต่อเนื่อง การสร้างความรู้เป็นวิธีการที่มีรูปแบบเป็นเกลียวเชิงพลวัต โดยการเพิ่มความรู้แบบฝังลึก และทำให้เป็นความรู้แบบประจักษ์ รวมและเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ เพื่อเกิดความรู้แบบฝังลึกขั้นใหม่ กระบวนการสร้างความรู้นี้ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทั้ง 4 ของความรู้แบบฝังลึกและแบบประจักษ์ ของ Nonaka และ Takeuchi ประกอบด้วย

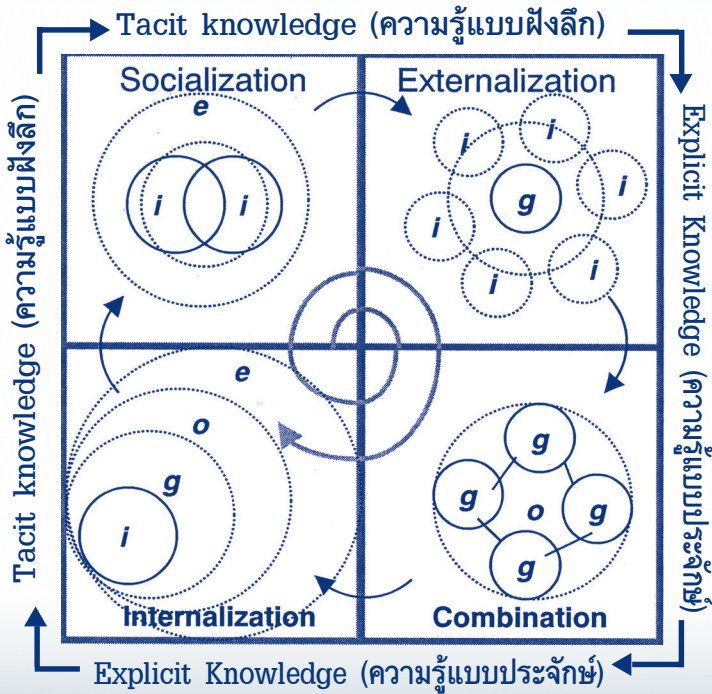
Socialization คือ กระบวนการสร้างความรู้แบบฝังลึกขั้นใหม่ จากความรู้แบบฝังลึกเดิม

Externalization คือ กระบวนการสร้างความรู้แบบประจักษ์ จากความรู้แบบฝังลึก

Combination คือ กระบวนการสร้างความรู้แบบประจักษ์จาก
ความรู้แบบประจักษ์

Internalization คือ กระบวนการสร้างความรู้แบบฝังลึกจาก
ความรู้แบบประจักษ์

รูปภาพ 2 : รูปแบบทั่วไปของการสร้างความรู้ หรือ SECI Model

- I = ปัจเจกบุคคล (Individual)
- G = กลุ่ม (Group)
- O = องค์กร (Organization)
- E = สิ่งแวดล้อม (Environment)

เราอาจเรียกกระบวนการนี้ว่า SECI Model ซึ่งเป็นตัวย่อจากอักษรตัวแรกของแต่ละวิธี กระบวนการเหล่านี้ไม่เพียงแต่อธิบายถึงวิธีที่ความรู้สามารถพัฒนาขึ้นได้ในภาวะปิด เช่น ในตัวปัจเจกบุคคล กลุ่มคนหรือองค์กร แต่สิ่งแวดล่อมภายนอก และความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล่อมยังถูกรวมเข้าไว้ด้วย เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเชิงพลวัต

วิธีการแรก กระบวนการสังคมประกิต (Socialization) เป็นกระบวนการรากฐานในการแลกเปลี่ยนความรู้แบบฝังลึก ในแบบเผชิญหน้า รับเอามาและนำมาใช้ โดยการเอาชนะอะดพัส (ผ่านทางประสบการณ์ที่ได้รับ และทางอชฌัตติกญาณ (ญาณหยั่งรู้) ซึ่งถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการนี้ ตัวอย่างที่มีชื่อเสียงของเรื่องนี้คือ เรื่องของระบบผู้สอนกับผู้ฝึกงาน โดยการสังเกตทักษะและวิธีการของผู้เป็นครู โดยผู้ฝึกงานจะเลียนแบบและฝึกฝนจนสามารถซึมซับความรู้แบบฝังลึกของครู ในวงการบริษัทแล้ว ระบบเช่นว่านี้ คล้ายคลึงกับระบบ OJT (On the Job Training – ผู้แปล) ยิ่งกว่านั้นเมื่อมีการบูรณาการตัวตน ประสบการณ์ที่มีร่วมกันกับลูกค้าเข้ากับสิ่งแวดล่อมและกลายเป็นหนึ่งเดียวกันกับสิ่งแวดล่อม ก็เป็นวิธีการที่แตกต่างอีกวิธีหนึ่งในการได้ความรู้แบบฝังลึก

วิธีการที่สอง กระบวนการสร้างความรู้ภายนอก (Externalization) เป็นตัวกลางในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลและกลุ่ม กระบวนการนี้ แต่ละคนจะแลกเปลี่ยนความเชื่อ (ความรู้แบบฝังลึก) กันโดยการโต้แย้งกัน ถกเถียงกันภายในกลุ่ม และเชื่อมโยงกับหลักการหรือวิสัยทัศน์ที่สูงขึ้น โดยการแสดงความเชื่อผ่านถ้อยคำ (ความรู้แบบประจักษ์) และกลั่นกรองถ้อยคำเหล่านี้ ซึ่งพวกเขาสามารถสร้างมโนคติที่เป็นข้อได้เปรียบ

วิธีการที่สาม กระบวนการรวมกันขององค์ความรู้ (Combination) วิธีนี้เป็นกระบวนการของการทำความเข้าใจและบูรณาการความรู้แบบประจักษ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การรวมเข้ากับความรู้ที่มีอยู่เดิม เพื่อสร้างโครงสร้างและระบบ วิธีการนี้ไม่ใช้การเชื่อมชิ้นส่วนความรู้ที่มีอยู่ บทเริ่มต้นของกระบวนการสร้าง และกระทำกับมโนคติที่ทำให้เกิดความรู้แบบประจักษ์ถือเป็นการจัดประเภท และการวิเคราะห์นั่นเอง

วิธีการที่สี่ คือ กระบวนการสร้างความรู้ภายใน (Internalization) เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงนำความรู้แบบประจักษ์ ไปเป็นความรู้แบบฝังลึก หรือคือการใช้ความรู้แบบประจักษ์ทางกายภาพและจิตภาพทำให้ความรู้นี้กลายเป็นความรู้แบบฝังลึก ที่ฝังอยู่ในปัจเจกบุคคล โดยที่กระบวนการนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทดลองและผลลัพธ์ จึงถือเป็นเรื่องสำคัญมาก และส่งผลให้แต่ละคนเกิดความเชื่อในรูปของวัตถุ (ผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี ซอฟต์แวร์ และการบริการ) ซึ่งถูกนำเสนอต่อตลาด (สังคม) ลูกค้า ผู้จัดส่งสินค้า และคู่แข่ง อันจะก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ และการดำเนินไปของกระบวนการ SECI อย่างต่อเนื่อง ปัจเจกบุคคลจะซึมซับความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และแสดงออกในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมนั้น

เมื่อพิจารณาวิธีการทั้งสี่วิธีแล้ว เราอาจกล่าวได้ว่าแต่ละวิธีสอดคล้องกับโลกทัศน์ของนักปรัชญาหนึ่งในสี่คนข้างต้น รวมถึงวิธีการสร้างความรู้ของเขา เราขอสรุปวิธีการสร้างความรู้ทั้ง 4 แบบ เพื่อเป็นแนวทางการสร้างความรู้สำหรับผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐาน ดังนี้

รูปภาพ 3 : รูปแบบของการสร้างความรู้และวิธีการสร้างความรู้ตามปรัชญา

Socialization

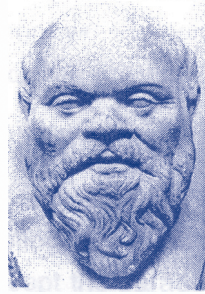
การสร้างความรู้แบบ tacit จากความรู้แบบ tacit ; นิชิไต คิตาโร ญาณรับรู้สารถัดด้วยประสบการณ์จากการสัมผัสทางร่างกาย

ความรู้จากประสบการณ์

Externalization

การสร้างความรู้แบบ Explicit จากความรู้แบบ tacit ; Plato : การค้นหาแนวคิดที่เหนือความเป็นจริง

ความรู้จากการสนทนา

Socialization

การสร้างความรู้แบบ tacit จากความรู้แบบ Explicit ; ดิวอี้: ความจริงที่ถูกต้อง แม่นยำของความรู้ การทดสอบประโยชน์

ความรู้จากการกระทำ

Combination

การสร้างความรู้แบบ Explicit จากความรู้แบบ explicit ; ปรนัยพิลัย การวิเคราะห์และการบูรณาการความรู้

ความรู้จากการวิเคราะห์

- นิชิด้าทำให้ประสบการณ์บริสุทธิ์เป็นจุดเริ่มต้นในการทำความเข้าใจให้กระจ่างชัดและรวมถึงญาณหยั่งรู้ภายใน ซึ่งถือเป็นแนวทางการสร้างความรู้ สำหรับกระบวนการสังคมประกิต (Socialization)

- พลาโต ตัวแทนของการเฝ้าหาสารัตถะของสรรพสิ่งทั้งปวงผ่านทางวิชาวิธี และการเปรียบเทียบ ซึ่งสนองตอบต่อกระบวนการสร้างความรู้ภายนอก (Externalization)

- เดส์คาร์ตส์สร้างรากฐานสำหรับตรรกศาสตร์วิเคราะห์ ซึ่งเป็นวิธีที่สำคัญในการวิเคราะห์และบูรณาการ การรวมกันขององค์ความรู้เป็นความรู้ใหม่ (Combination)

- ดิวอี้กล่าวว่าบุคคลรับความรู้เข้ามาและฝังไว้ในตัวบุคคลนั้น ผ่านทางการปฏิบัติซึ่งเรียกว่า กระบวนการสร้างความรู้ภายใน (Internalization)

นักปรัชญาทั้ง 4 ท่านไม่ได้ระบุถึงแนวคิดของใครคนใดคนหนึ่งโดยตรงในเรื่องวิธีการทั้ง 4 ดังกล่าว แต่เนื่องจากแต่ละวิธีการสร้างความรู้ สอดคล้องเป็นอย่างดีกับรูปแบบหนึ่งของแนวทางการสร้างความรู้ เช่น เดส์คาร์ตส์ไม่ได้อ้างว่าแนวทางความรู้ของเขาเป็นกระบวนการ Combination แต่หลักการของปรัชญาของเขา รวมถึงการวิเคราะห์เชิงเหตุผลและการบูรณาการความรู้มีลักษณะเช่นเดียวกับวิธีการดังกล่าว

วิธีการสร้างความรู้ทั้งสี่วิธีนี้ล้วนแต่มีความสำคัญ เราจำเป็นต้องยอมรับข้อความที่อาจฟังดูขัดกับความเป็นจริง ลองทำใจยอมรับและลองปฏิบัติดู ลองทำวิธีต่างๆ ตามที่ระบุโดยรวมความคิดทั้งหมดให้เป็นหนึ่งเดียว นี่คือความหมายของวิธีการสร้างความรู้

การสร้างความรู้เพื่อการดำรงชีวิต

ในตอนที่แล้ว เราได้เห็นแล้วว่าภูมิปัญญาของปรัชญาได้สนองตอบต่อกระบวนการ SECI อย่างไร จากแนวคิดที่ต่างกัน นักปรัชญาที่เราเลือกมานำเสนอแนวคิดได้พัฒนาต้นแบบแนวทางการสร้างความรู้เพื่อการสร้างความรู้ของมนุษย์อย่างมีพลวัต วิธีการของนักปรัชญาในการค้นหา “ความจริงที่สมบูรณ์เหนือข้อสงสัยทั้งปวง” ได้ถูกตรวจสอบครั้งแล้วครั้งเล่าตลอดเวลาที่ผ่านมา รวมถึงการสนทนากันในเชิงปรัชญา กระนั้นก็ตามวิธีการทั้งสี่วิธีนี้ยังไม่ได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นพื้นฐานของวิธีการสร้างความรู้

ในสังคมความรู้ปัจจุบัน เราได้ตั้งรูปแบบพื้นฐานของแนวทางการสร้างความรู้ของนักปรัชญา และได้แสดงให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้แนวทางเหล่านี้ในการสร้างรู้นั้นมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง “ความรู้” คือ ความสามารถในการดำรงชีวิต การเสนอจุดที่ได้เปรียบของปรัชญาช่วยให้เราเข้าใจดีขึ้นว่า ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐานต้องคิดถึงวิธีการสร้างความรู้ในแง่ที่เป็นจริง และเป็นอิสระ ในฐานะที่เป็นปัญหาสำคัญที่ผูกพันกับคำถามถึงวิธีการดำรงชีวิต จากความรู้รูปแบบต่าง ๆ ที่มีมนุษยชาติได้สะสมและพัฒนา มาเราจะต้องเรียนและนำวิธีการสร้างความรู้ที่เหมาะสมกับเรามากที่สุดมาปฏิบัติ การมีชีวิตอยู่ในยุค “เศรษฐกิจฐานความรู้” เราต้องการความรู้ซึ่งไม่ต้องเป็นความจริงที่สมบูรณ์ (ไม่มีข้อโต้แย้ง) หรือเป็นจักรวาล (ใช้ที่ใดก็เป็นจริงเสมอ) แต่เราจำเป็นต้องมีรูปแบบความรู้ที่เป็นจริงในเชิงปฏิบัติ ซึ่งฝังรากอยู่ในประสบการณ์ และสภาพความเป็นจริงของเรา ด้วยวัตถุประสงค์ดังกล่าว

นี่ จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่จะหลีกเลี่ยงการให้ความสำคัญกับเรื่องใดจนเกินเหตุ และเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องคิดให้หลากหลายวิธี และหลายแง่มุมในเวลาเดียวกัน

ในช่วงต้นๆ ของศตวรรษที่ 19 นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสชื่อ ออกุสต์ กองต์ (Auguste Comte) ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดแบบประจักษ์นิยมของเดส์คาร์ตส์ ในการพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคม โดยเน้นการวิเคราะห์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ทำให้เขาได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ก่อตั้งสังคมวิทยาสสมัยใหม่ กองต์ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความจริงว่า **“มีความจริงที่สุดเพียงประการเดียวเท่านั้นที่เป็นสัมบูรณ์ และความจริงสัมบูรณ์นี้ก็คือไม่มีสิ่งที่สัมบูรณ์”** สิ่งนี้ก็เป็นฉากเช่นการบริหารจัดการแบบก้าวหน้า นอกจากนี้แล้ว ก็ไม่มีรูปแบบธุรกิจ หรือนโยบายธุรกิจใดๆ ที่จะเป็นประโยชน์เสมอในอนาคตหรือเป็นอมตะนิรันดร์กาลเช่นเดียวกับแนวคิดที่ไม่มีความจริงใดที่สัมบูรณ์ เราเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอในพลวัตของการขึ้น ลง ของ “ความเป็นไปในปัจจุบัน” เราต้องมีชีวิตอยู่ต่อไป ไม่มีความรู้ใดที่สัมบูรณ์

ในหนังสือเรื่อง **“รัฐ”** (State) ของพลาโต เขาใช้คำพูดที่เป็นภาพ ในการเปรียบเทียบแย่งแย่งแย่งแย่งต่างๆ เพื่ออธิบายว่าการศึกษสามารถช่วยให้คนเราเสาะหาแนวคิด เพื่อว่าพวกเขาจะได้เคลื่อนจากโลกของความคิดเห็น สู่โลกของความรู้แห่งปัญญา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือในช่วงวัยเด็ก พวกเขาสามารถเคลื่อนไหวจากการเลียนแบบมาเป็นความเชื่อ จากวัยรุ่น สู่วัยผู้ใหญ่ พวกเขาเคลื่อนไหวจากความเห็นสู่ความเข้าใจ และเป็นผู้ที่สนใจในการศึกษาจนกระทั่งมีอายุถึง 50 ปี หรือมากกว่านั้น พวกเขาจะสามารถเคลื่อนที่จากการรับรู้สู่ปัญญา สิ่งที่เป็น

จริงต่อคำเปรียบเปรยนี้ก็คือ เส้นแบ่งอาจขยายต่อไปเรื่อยๆ จนถึงระดับที่สูงกว่านี้

พลาโตได้จัดโปรแกรมสำหรับการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตเพื่อค้นหาความจริง ซึ่งมี 6 ระยะด้วยกัน คุชุนานไปกับช่วงชีวิตของมนุษย์ โดยแต่ละระยะจะเกี่ยวพันต่อกันในฐานะที่เป็นแหล่งพลังงาน ซึ่งจะขับเคลื่อนผู้คนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต พลาโตแนะนำความสนใจที่มาจากภายในของเราเกิดจากแนวคิด

เราได้กล่าวมาแล้วว่า รูปแบบของ SECI แสดงให้เห็นกระบวนการต่อเนื่องของกระบวนการสร้างความรู้ภายในจนก่อให้เกิดความรู้ใหม่ๆ ไม่มีหนทางอื่นที่จะเข้าสู่ความสำเร็จมากกว่าการสร้างความรู้ อย่างไม่ลดละและไม่แน่นอนในลักษณะกระบวนการต่อเนื่องที่ละขั้นตอน โดยการค้นพบ การสร้าง การผลิตความรู้ และความจริง โดยไม่มีสิ่งใดมาขัดขวาง หรือหยุดยั้ง ทั้งจากประสบการณ์และการปฏิบัติจริง

ผู้ขับเคลื่อนกระบวนการต่อเนื่องดังกล่าว คือ ผู้ใช้แนวคิดของพลาโตและเดส์คาร์ตส์ ผู้เฝ้าค้นหาความจริง ปรัชญาปัจจุบันในลัทธิโครงสร้างนิยม ซึ่งเห็นถึงการก่อตัวของความรู้ (โครงสร้างต่างๆ) และการมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเรา โดยการเน้นว่าโครงสร้างความรู้ดังกล่าวก่อให้เกิดข้อจำกัดในพฤติกรรม ความคิดเห็นและความเป็นไปได้ในการได้รับความรู้ใหม่ๆ ในทางกลับกัน เดอริต้า (Derrida) เสนอแนะให้ปลดปล่อยตนเองผ่านทางการทำลายโครงสร้าง การปลดปล่อยโครงสร้างความรู้ที่มีอยู่โดยการขยายมุมมองให้กว้างขึ้น ทำให้เราสามารถค้นหาความจริงต่อไปได้ ดังนั้น การปฏิสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาโครงสร้างนิยม และปรัชญาการปลดปล่อยทางโครงสร้างของเดอริตา

สามารถอธิบายได้ว่า ทำไมการสร้างความรู้จึงเป็นการเคลื่อนไหวต่อเนื่องระหว่างเสรีภาพที่สมบูรณ์และความไม่รู้ รวมถึงการเกิดข้อจำกัดของโครงสร้างความรู้ที่มีอยู่ ดูเหมือนว่า เฮเกลได้คาดการณ์เกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างปรัชญาโครงสร้างนิยมและปรัชญาการปลดปล่อยทางโครงสร้างโดยได้พัฒนาระบบความคิด ซึ่งอธิบายถึงการเคลื่อนไหวเชิงพลวัตของการสร้างความรู้ได้ดีที่สุด

กระบวนการพลวัตของวิชาชีพ

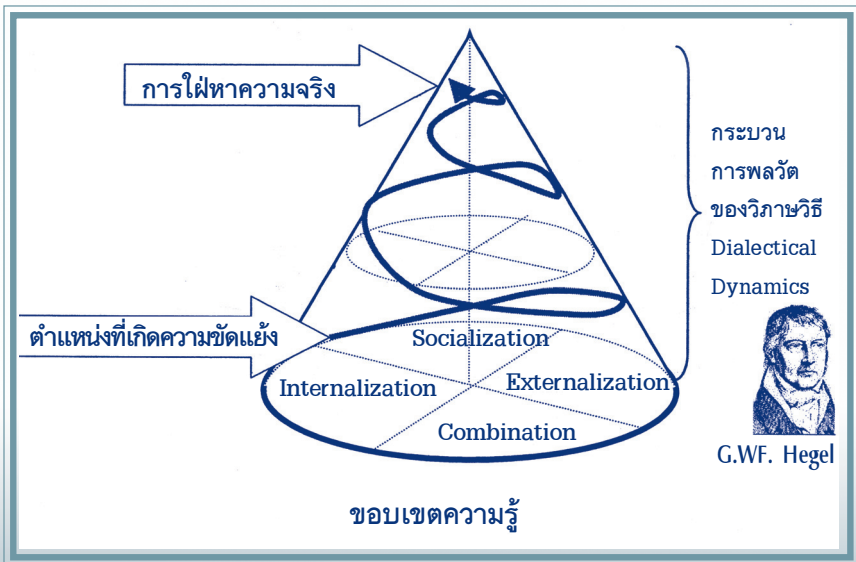
วิชาชีพ มิได้เป็นเครื่องหมายการค้าของ เฮเกล แต่หลังจากโสเครตีสและพลาโตได้ใช้วิธีการตั้งคำถาม และริเริ่มการใช้วิธีการวิชาชีพ เฮเกลจึงได้พัฒนาวิธีการดังกล่าวให้เป็นศูนย์กลางของปรัชญาโดยบูรณาการกับแนวคิดตรงกันข้ามซึ่งเกี่ยวข้องกันกับวิธีการตั้งคำถามของโสเครตีส และพลาโตในเชิงวิชาชีพ รูปแบบของ “การนิเสธของภาคนิเสธ” และการเคลื่อนที่สู่ความรู้ในระดับที่สูงขึ้น (การวิเคราะห์โดยการใช้ความคิดในเชิงวิพากษ์ที่สูงขึ้น – ผู้แปล) หรือการระเหิดของความรู้ในฐานะที่เป็นกระบวนการเคลื่อนไหวภายในเชิงพลวัต

มโนคติ เช่น “ความตรงกันข้าม” “การแบ่งแยก” ซึ่งเฮเกลชื่นชอบเป็นพิเศษเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความรู้ ความรู้ของปัจเจกบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ การเปลี่ยนรูปขององค์กรเกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างความรู้ในระดับปัจเจก หากเราติดตามแนวคิดของเฮเกลแล้วจะพบว่ากระบวนการของเฮเกลในเรื่องของ SECI ควรมีช่องว่างหรือการเปลี่ยนรูป และองค์ประกอบอื่นของความตรงข้ามซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของพลังงานวิชาชีพ ซึ่งขับเคลื่อนความรู้ตามกระบวนการของเกลียว

ความรู้ ตัวอย่างของการบริหารจัดการในภาพรวมที่คุ้นเคย จะส่งผลให้เกิดรูปแบบในการสืบทอดมรดก ประวัติศาสตร์ และจิตวิญญาณ

จุดสูงสุดของการเคลื่อนไหวทางปัญญาที่เฮเกลก้าวถึง คือ “ประวัติศาสตร์” เขาประกาศว่าประวัติศาสตร์คือผลผลิตที่สูงสุดของพัฒนาการเชิงวิภาษของปัญญามนุษย์ มาร์กซ์ และเองเกล ได้นำแนวคิดนี้มาใช้ในทฤษฎีวิวัตถุนิยมเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Materialism) ของเขา

รูปภาพ 4 : รูปแบบการสร้างความรู้แบบวิภาษวิธี

สิ่งที่เราต้องการนำเสนอในที่นี้คือ มิติที่เป็นกลางของวิภาษวิธี เราเข้าใจวิภาษวิธีในฐานะที่เป็นวิธีหนึ่งของหลายๆวิธีในการแสวงหาความจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรามองวิภาษวิธีในฐานะที่เป็นกระบวนการที่พลวัตภายในก่อให้เกิดความเข้าใจในหลักการที่ขัดแย้งกับสิ่งต่างๆ ไป และในฐานะที่เป็นส่วนประกอบที่ผสมกลมกลืนของกระบวนการ SECI ซึ่งอธิบายการเคลื่อนไหวขึ้นข้างบนของกระบวนการเกลียวความรู้ พลวัตที่ฝังอยู่ในกระบวนการวิภาษวิธี นำเราไปสู่ความเป็นเอกภาพที่ซึ่งบรรลุผลสำเร็จในการบูรณาการโดยการสังเคราะห์

โดยปกติแล้ว วิภาษวิธีเป็นวิธีการที่แม่นยำในการจับสาระสำคัญของความคิด และการสังเคราะห์ความรู้ของผู้คน แต่มิได้หมายความว่าเป็นการเคลื่อนไหวโดยตรงสู่สภาพก่อนการผสมกลมกลืน แต่เป็นการใช้วิธีที่ตรงกันข้ามและเป็นนิเสธ ในการเคลื่อนที่อย่างซิกแซ็กสู่เบื้องบน จุดเน้นอยู่ที่การค้นหาวิธีแก้ปัญหาใหม่ๆ ในการแก้ปัญหาที่ยากลำบาก ภาพลักษณ์ของการคิดแบบวิภาษวิธี อาจกล่าวได้ว่าเป็นการแสวงหาข้อขัดแย้งและค้นหาความจริงที่สูงสุดที่เป็นไปได้และลึกซึ้งที่สุดเท่าที่จะทำได้

การสร้างความรู้เป็นกระบวนการวิภาษวิธีของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้แบบฝังลึก และแบบประจักษ์ ดังที่ได้กล่าวในตอนที่แล้ว กระบวนการพลวัตของวิภาษวิธีในการสร้างความรู้ด้วยเจตนารมณ์ที่ทะเยอทะยานในการแสวงหาความจริง ก็จะมีวิธีการอย่างเป็นระบบในการสังเคราะห์รู้นั้นอยู่ด้วย

กระบวนการสร้างความรู้ (SECI) เคลื่อนจากปัจเจกหนึ่งสู่ปัจเจกหนึ่ง (S) จากปัจเจกหนึ่งสู่กลุ่ม (E) จากกลุ่มสู่องค์กร (C) และ

จากองค์การสู่ปัจเจกอีกครั้ง (I) ในการเคลื่อนไหวแบบเป็นเกลียวขึ้นบน ในช่วงแรกของกระบวนการนี้ กระบวนการสังคมนิยม (S) และกระบวนการสร้างความรู้ภายนอก (E) สนองต่อการสร้างการรวมกันขององค์ความรู้ (C) และกระบวนการสร้างความรู้ภายใน (I) สนองต่อต่อประสิทธิภาพ กระบวนการพลวัตเช่นนี้จะรวมถึงสิ่งตรงข้ามในเชิงวิภาษวิธี เช่นความรู้แบบฝังลึก ซึ่งเป็นปรปักษ์กับความรู้แบบประจักษ์ และการสร้างความรู้ซึ่งเป็นปรปักษ์กับประสิทธิภาพ

ขณะเคลื่อนผ่านกระบวนการของ SECI ปัจเจกทั้งหลายจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม หรือโลกโดยรวม และดูดซับอิทธิพลต่างๆ เหล่านั้น ผ่านทางกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้สามารถรับความรู้นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกทั้งหลายกับสิ่งแวดล้อม เปลี่ยนไปสู่การเป็นปรปักษ์ต่อกัน (อึดพิสัย VS ปรนัยพิสัย) เมื่ออยู่ในมิติของความรู้แบบประจักษ์ สิ่งแวดล้อมจะถูกนำมาวิเคราะห์ ยกเว้นการคำนึงถึงประสบการณ์ทั่วไปของปัจเจกบุคคลในเรื่องมิติความรู้แบบฝังลึก ซึ่งมิได้แบ่งออกเป็น อึดพิสัยและปรนัยพิสัยในการวิเคราะห์ จึงไม่มีสภาพที่เป็นปรปักษ์ต่อกันเพราะสิ่งแวดล้อมถูกดึงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนแล้ว กล่าวอีกนัยหนึ่ง กระบวนการ SECI ได้แก้ไขปัญหาล้างตรงข้ามที่เป็นทวิภาค ระหว่างอึดพิสัยกับปรนัยพิสัยและระหว่างปัจเจกกับสิ่งแวดล้อม

“ฉันเป็น” (I am) ในฐานะ “อึดพิสัย” (subject) ซึ่งถูกเหวี่ยงเข้าสู่โลกหรือสิ่งแวดล้อมและสภาพต่างๆ รอบตัวและโดยการปฏิบัติการของ SECI ฉันจึงได้สร้างความรู้ขึ้นมาใหม่ต่อโลก พลวัตของ วิภาษวิธี ทำให้สามารถหลีกเลี่ยงการจัดลำดับความสำคัญและการเลือกระหว่างจิตใจ

ที่เป็นอิสระ หรือ ความตั้งใจของอัตพิสัย กับอิทธิพลของสิ่งแวดลอม ซึ่งช่วยให้เอาชนะข้อจำกัดของทวิภาค

นักปรัชญาหนึ่งใน 4 ที่เป็นตัวแทนของกระบวนการสังคมนประกิด คือ คิทาโร นิชิด้า (Kitaro Nishida) ซึ่งให้เห็นว่าความรู้แบบนีผ่านลงในระดับลึกสู่ขอบเขตความรู้แบบฝังลึก มากกว่าประสบการณ์แต่เพียงอย่างเดียว นิชิด้า อธิบายว่า **“การมองเห็นรูปแบบของสิ่งที่ไร้รูปแบบ และการฟังเสียงของสิ่งที่ไร้เสียง”** นำไปสู่การทำประสบการณ์ของเรา ให้บริสุทธิ์ จริงๆ แล้วเรื่องนี้แตกต่างกันเพียงในรายละเอียดปลีกย่อยจากพัฒนาการของวิชาวิธีทางจิตวิญญาณที่เฮเกลอธิบายไว้ แต่ในกรณีของนิชิด้าจะเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์ประสบการณ์แบบวิชาวิธีอันสามารถนำเราไปสู่ประสบการณ์บริสุทธิ์ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการที่มุ่งลงแนวล่างของเกลียวความรู้แบบฝังลึกที่มากและลึกซึ้งกว่า เฮเกลเห็นว่าการเคลื่อนไหวจากตนเองไปสู่ “ผู้อื่น” เป็นขั้นตอนแรกของพลวัตความรู้ ซึ่งขัดแย้งกับ นิชิด้า ซึ่งเริ่มที่ “ผู้อื่น” แล้วยกเลิกความเป็นปรนัยเพื่อเข้าสู่ “ตนเอง” อัชฌัตติกญาณ และประสบการณ์บริสุทธิ์ ในฐานะที่เป็นขั้นตอนแรกของการเข้าสู่กระบวนการก่อตัวเชิงพลวัตขององค์ความรู้

วัฒนธรรมทางสติปัญญาที่สำคัญของซีกโลกตะวันออกมีอิทธิพลต่อทฤษฎีวิชาวิธีของนิชิด้าเป็นอย่างมาก รวมถึงแนวคิดทางพุทธศาสนา ซึ่งหมายความว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นจริงและทำประสบการณ์ให้บริสุทธิ์ จนถึงระดับที่สามารถสัมผัสได้ด้วยกาย นิชิด้าเองได้กล่าวไว้ว่า **“ในการเผชิญหน้ากับปรัชญาตะวันตก ข้าพเจ้าได้พัฒนาปรัชญาของความไม่มีอะไรสมบูรณ์ (Absolute Nothingness)”** และกล่าวว่า

ความคิดของเขามุ่งองค์ประกอบซึ่งชี้ไปในทิศทางตรงข้ามกับแนวคิดของโลกตะวันตก

ยิ่งไปกว่านั้น ตัวอย่างที่น่าทึ่งของความคิดตะวันออกคือการที่เหมา เจ๋อตง (Mao Zedong : 1893 - 1976) ได้ใช้วิถีวิธีเพื่อผสมผสานแนวคิดของมาร์กซ์เข้ากับแนวคิดของเลนิน และบริบทของประเพณีจีนโบราณ เหมา ไม่ใช่ นักปราชญ์ แต่เป็นนักปรัชญาและหนังสืออื่นใดเป็นนักปฏิบัติ ดังเช่น การฝึกปฏิบัติตามวิธีการสร้างความรู้เชิงพลวัต และการเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์ ในหนังสือที่เขาเขียนเรื่อง “สู่การปฏิบัติ” (On Practice) เหมาสอนไว้ดังนี้ “การปฏิบัติก่อให้เกิดความรู้ ยิ่งปฏิบัติมาก ยิ่งมีความรู้มาก จงดำเนินต่อไปให้เป็นกิจวัตรเพื่อเน้นย้ำสะท้อนตัวตนตลอดไป” และอธิบายต่อไปว่า “หากท่านปรารถนาอยากได้ความรู้ จงปฏิบัติเพื่อว่าท่านอาจสามารถเปลี่ยนสภาพความเป็นจริง หากท่านอยากรู้ว่า ลูกแพร์มีรสชาติอย่างไร ท่านก็ต้องเปลี่ยนแปลงลูกแพร์นั้นโดยการกัดกินลูกแพร์ด้วยตัวท่านเอง” หรือ “ท่านไม่สามารถจับลูกเสือได้ หากท่านไม่เข้าไปในถ้ำเสือ” เหมาถ่ายทอดความคิดผ่านบันทึกสั้นๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งสะท้อนความจริงที่ได้จากการปฏิบัติและญาณวิทยาของผู้คน

การเน้นที่การปฏิบัตินี้สะท้อนให้เห็นความจริงที่ปฏิบัติมาเป็นเวลานานในอดีตของประเทศจีน “ความรู้ที่แท้จริงทั้งหมดมีรากเหง้าอยู่ในประสบการณ์ตรง ความรู้ที่แยกออกจากการปฏิบัตินั้นเป็นไปไม่ได้ ความรู้เริ่มต้นจากประสบการณ์ นี่คือ วัตถุนิยมของทฤษฎีแห่งความรู้ ความรู้ที่มีเหตุผลขึ้นอยู่กับความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัส ซึ่งจะต้องพัฒนาไปเป็นความรู้ที่มีเหตุผล” ทฤษฎีของเหมาเรื่อง “เอกภาพของ

ความรู้และการกระทำ” กล่าวว่ ความรู้และการกระทำคือ สองด้านของเหรียญเดียวกัน ซึ่งดูเหมือนว่าจะนำมาจากแก่นแท้ของปรัชญาปฏิบัตินิยมของเจมส์และดิวี่ แม้จะมีมาก่อนนานกว่า 500 ปี ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นความเป็นตัวเองในระดับสูงเกี่ยวกับประสบการณ์และการปฏิบัติในแนวคิดแบบตะวันออก

การคิดแบบตะวันออกหลีกเลี่ยงการแบ่งแยก เช่นที่ปฏิบัติกันในแนวคิดตะวันตก เกี่ยวกับเหตุผลและอารมณ์ อุดมคติจากการปฏิบัติจริง เหตุผลจากประสบการณ์โดยเอนเอียงเข้าหาวิภาษวิธีในแบบที่อ่อนโยนและยืดหยุ่นกว่า วิธีการคิดแบบตะวันออกนี้ บาสเกอร์ (Bhasker) เรียกแนวคิดนี้ว่าเป็นปรัชญาลัจนิยม (Realism) ซึ่งไม่อยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์หรือความจริงแต่ไปไกลกว่านั้น เหมมาได้เสนอแนวคิดนี้เช่นกันในผลงานของเขาเรื่อง **“บนความขัดแย้ง”** (On Contradictions) ยกตัวอย่างเช่น เหมาอธิบายการปฏิวัติของจีนด้วยความขัดแย้ง 2 ประการ คือ จักรวรรดินิยมขัดแย้งกับประเทศจีน และระบบขุนนางขัดแย้งกับประชาชนจีน เหมาชี้ให้เห็นว่าลำดับความสำคัญของความขัดแย้งเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ตามกาลเวลา เมื่อเราพยายามจะแสดงภาพของความคิดนี้ให้ปรากฏ ก็ดูเหมือนว่าผลลัพธ์ทั้งสองด้านของ “หยิน” และ”หยาง” ในลัทธิเต๋าจะขยายออกพร้อมกับการเคลื่อนที่เป็นวงกลมเหมือนชิงช้าสวรรค์ แนวคิดตะวันออกเกี่ยวกับความขัดแย้งรวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับความุ่นวาย ซึ่งมีได้จำกัดอยู่ที่การเทียบเคียงกับที่ระดับแนวคิดฝ่ายตรงข้าม เหมาได้ปรับใช้ประเพณีของจีนเกี่ยวกับการคิดเชิงประสบการณ์ในทฤษฎีวิภาษวิธีของเขา เกี่ยวกับการปฏิบัติและการเน้นการเคลื่อนที่แบบเกลียวความรู้

ในการค้นพบความจริงผ่านการปฏิบัติเพื่อที่จะพิสูจน์และพัฒนาความจริง เพื่อเริ่มต้นความรู้จากประสบการณ์และพัฒนาคู่ความรู้เชิงเหตุและผล และเพื่อเริ่มจากความรู้เชิงเหตุและผลสู่การปฏิบัติเชิงปฏิบัติโดยตรงและหล่อแบบความเป็นอัตถิพิสัยและโลกของปรนัย การปฏิบัติความรู้ การปฏิบัติมากขึ้น การมีความรู้มากขึ้น การเกิดซ้ำๆ ในวงจรรูปแบบดังกล่าวสู่สภาพที่ไร้ขอบเขตจำกัด และในแต่ละวงจร บริบทของการปฏิบัติและความรู้จะได้รับการยกระดับให้สูงขึ้น ทั้งหมดนี้คือ ทฤษฎีวัตถุนิยมแบบวิภาษวิธี และทฤษฎีนี้เป็นหนึ่งเดียวกับความรู้และการกระทำ

(Mao, On Practice)

การนำความรู้สู่การปฏิบัติ เพื่อก้าวสู่ยุคของปฏิบัติการ ที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐาน

ปัญหาและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในตลาด
ทั่วโลกนั้น นับว่าซับซ้อนหาที่เปรียบมิได้ ข้อตัดสินใจในเรื่องทางเลือก
ต่าง ๆ นั้น ถือได้ว่าเป็นกับดัก เนื่องจากเราไม่ได้ทำความเข้าใจว่าจริงๆ
แล้ว ผู้บริหารจัดการต้องทำอะไรบ้าง สิ่งท้าทายของผู้บริหารจัดการ
ทุกวันนี้ไม่ใช่เพียงเลือกทางเลือกหนึ่งจากการเลือกหลายๆ ทาง **แต่ต้อง
รังสรรค์ทางเลือกต่างๆ ขึ้นด้วยตนเอง**

ความจำเป็นในยุคของความรู้คือ ความสามารถในการคิดเชิง
สร้างสรรค์ และความสามารถในการคิดเชิงตรรกะ เทคนิคการสร้าง
ความรู้ กระตุ้นได้เพียงสมองซีกซ้าย (ใช้ในการคิดอย่างมีเหตุผล) หรือ
ไม่ก็ซีกขวา (ใช้สร้างความคิด) เท่านั้น จะว่าไปแล้วเทคนิคเหล่านี้ก็
ทำงานได้เพียงผิวเผินและทำได้เพียงสำรวจความคิดต่างๆ หรือจัดระบบ
อย่างมีเหตุผลเท่านั้น ซึ่งอาจช่วยพัฒนาความคิดในเรื่องผลิตภัณฑ์หรือ
วิเคราะห์ปัญหา และอาจมีประโยชน์ในการเพิ่มผลผลิตในศตวรรษที่ 20
แต่ในศตวรรษที่ 21 สิ่งท้าทายคือการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ หรือ
แนวคิดในการพัฒนาระบบใหม่ๆ ซึ่งช่วยแก้ปัญหาได้ ผู้คนและองค์กร
จำเป็นต้องมีกระบวนการความรู้เพื่อตอบปัญหาในเรื่องต่างๆ และต้อง

สร้างแนวคิด นโยบายใหม่ๆ เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า การตอบสนองต่อปัญหา โดยการเลือกจะทำ “อย่างไร” นั้นไม่เป็นการเพียงพออีกต่อไป องค์กรต่างๆ ล้วนแต่ต้องการปัจเจกบุคคลที่สามารถคิดเกี่ยวกับ “อะไร” และ “ทำไม” มากขึ้นทุกที แต่ก็ยังไม่มีวิธีการที่ชัดเจนที่จะช่วยให้องค์กรต่างๆ จัดการกับสิ่งที่ท้าทายเหล่านี้ได้

ทุกวันนี้ มีลูกจ้างเป็นจำนวนมากที่มีแนวคิดหรือต้นทุนทางปัญญาที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมทั้งปวงขององค์กร ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องปกติที่องค์กรต่างๆ ล้วนประสบปัญหา “สมองไหล” เมื่อลูกจ้างเหล่านั้นออกไป องค์กรจึงอยู่ในภาวะอันตรายเพราะมิได้สัมผัสกับความจริงจังใหม่ๆ ของเศรษฐกิจฐานความรู้ ทักษะที่ประกันความสำเร็จของเราวันนี้ อาจล้าสมัยในวันรุ่งขึ้น และหากว่าเราไม่คอยถามตนเองอยู่ตลอดเวลาว่า “ฉันมาอยู่ตรงนี้ทำไม” เมื่อนั้นเราก็จะสูญเสียการประสานสัมพันธ์ระหว่างสังคม เศรษฐกิจ และจิตวิญญาณ ไปในทันที การเผชิญกับปัญหาเหล่านี้ทำให้ความรู้สึกในด้านวิกฤติภายในองค์กรมีมากขึ้นทุกขณะ

ลองพิจารณาคำกล่าวของ มาซาฮิโกะ ฟุจิوارา (Masahiko Fujiwara) นักคณิตศาสตร์ ว่าเขากล่าวเกี่ยวกับปัญหาเหล่านี้ได้อย่างไร

“ในการประชุมเพื่อให้ได้แนวทางในการตัดสินใจเชิงมิติที่หลากหลายในระดับท้องถิ่น โดยใช้ตรรกะประกอบการคิดอย่างมีเหตุผล ยังไม่เพียงพอ อารมณ์ก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง ผู้คนเลือกสมมติฐานตามค่านิยม ทรรศนะที่มีต่อชีวิต โลก และต่อบุคคลอื่น รากฐานของสิ่งเหล่านี้คือ การกลั่นกรองทางวัฒนธรรมและอารมณ์”

เนื่องจากแต่ละบุคคลจะซึมซับและเพิ่มพูนความรู้เข้าไปในตัว วิธีการดำเนินชีวิตและการดำรงชีวิตจึงกลายเป็นตัวเลือกที่สำคัญ ทางเลือก

ระหว่างการทำงานกับชีวิตหรือความสมดุลระหว่างงานและชีวิต ล้วนมีอิทธิพลต่อการใช้สติปัญญาของเราในการดำรงชีวิต เชื่อมโยงกับการแสดงออกของตัวตนและความปรารถนาที่จะบรรลุความเป็นตัวตนอย่างสูงสุด ความรู้ คือสติปัญญาของแต่ละคนที่จะใช้ในการดำเนินชีวิตด้วยเหตุนี้เอง ปรัชญาจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก

“ปรัชญา” กับการบริหารจัดการ

ความชำนาญในการแก้ปัญหาต่างๆ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล เป็นเรื่องของการกระทำเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น ซึ่งไม่มีใครมือช่วยแก้เปรียบเหมือนว่าแต่ละคนถูกจับโยนเข้าไปสู่สถานการณ์ต่างๆ เพื่อสร้างความคิดในการแก้ปัญหาให้ผ่านพ้นอย่างรวดเร็วภายใต้เงื่อนไขและบริบทนั้นๆ ด้วยลักษณะสำคัญนี้เอง ที่ทำให้เราต้องพัฒนา **“วิธีการสร้างความรู้”** ขึ้น เพื่อแก้ปัญหาที่เรามีร่วมกันในวิถีแห่งการดำรงชีวิต

เพื่อหลีกเลี่ยงความเข้าใจผิด เราได้กล่าวอ้างว่าวิธีแก้ปัญหาเก่าๆ เช่น การคิดแบบมีเหตุผลเป็นวิธีที่เปล่าประโยชน์ เพราะว่าการใช้วิธีการต่างๆ ดังกล่าวนี้เป็นเครื่องมืออาจช่วยให้เราได้คำตอบบ้างตามความสามารถของผู้ประสบปัญหา ดังนั้น จึงเป็นเรื่องสำคัญที่แต่ละคนต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และคิดด้วยเจตคติทางปัญญาของตนโดยไม่เพียงแต่ใช้วิธีการสร้างความรู้ และเทคนิคการนำเสนอเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาเฉพาะเรื่อง กล่าวอีกนัยหนึ่งแต่ละคนจำเป็นต้องมีวินัยทางสติปัญญา (Intellectual Discipline)

ความรู้มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ทำให้จำเป็นต้องเปลี่ยนวิธีการคิดและตระหนักถึงเรื่องการจัดการ แต่ละคนมีประสบการณ์ และ

เรื่องราวต่างๆ ตามความจำเป็นซึ่งควรต้องนำมาพิจารณาอย่างถ่องแท้ ให้สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของแต่ละคนและยังคงวัตถุประสงค์ไว้ เรายังเข้าใจว่าค่านิยม และความเชื่อของแต่ละคน รวมถึงวิทยาการสมัยใหม่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการ การบริหารจัดการตามแบบดั้งเดิมนั้น มักประกอบด้วยวิทยาการหรือศิลปะสาขาต่างๆ โดยการเริ่มต้นจากปรัชญา การศึกษาวิทยาการสาขาอื่นๆ จึงเกิดขึ้น แต่ปรากฏการณ์หนึ่งซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการนำศาสตร์ต่างๆ ไปใช้ร่วมกัน นั่นคือเรื่อง “การจัดการ”

ลองพิจารณาตัวอย่างต่อไปนี้ วิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ (เทคโนโลยี) ไม่รวมมิติในเรื่องค่านิยม (ซึ่งขึ้นอยู่กับความนึกคิดของบุคคล) แต่การปฏิบัติของคนตั้งอยู่บนพื้นฐานของค่านิยม และใช้วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีไปตามแนวทางของค่านิยม ความเป็นมาของหลักการดังกล่าวได้หายไปตั้งแต่ยุคอริสโตเติล แต่กระนั้นก็เป็นที่รับรู้กันว่าคุณธรรมทางด้านสติปัญญาสำคัญมากที่สุดในการบริหารจัดการ เราแตกปัญหาออกเป็นประเภทต่างๆ โดยคำนึงถึงในแง่ของปัจเจกบุคคล กลุ่มคน องค์กร และสิ่งแวดล้อมที่มีคุณลักษณะพิเศษอย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์องค์ประกอบเล็กๆ นั้น ยังไม่เพียงพอที่จะเข้าใจในเรื่องการจัดการ มักมีการกล่าวอ้างบ่อยๆ ว่าการวิจัยด้านการจัดการเป็นศาสตร์อย่างหนึ่ง แต่หากศาสตร์นั้นไม่ได้เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการก็ไม่นับว่าเป็นศาสตร์ที่แท้จริง เมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์ของการจัดการแล้วจะพบว่า การนำศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ไม่เป็นเงื่อนไขเพียงพอสำหรับการเป็นทฤษฎีที่ดี ในการจัดการนั้น การพัฒนาวิธีการที่เป็นระบบเชิงวิทยาศาสตร์ เชิงวิทยาการและเชิงปฏิบัติเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง

ยุคของผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐาน

ความรู้คือแหล่งสำคัญที่สุดในการสร้างคุณค่าของหน่วยงาน แนวคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความสนใจอย่างมากในหลายๆ ปีที่ผ่านมา คุณค่าสามารถสร้างความรู้ได้มากเท่าใด เราจะสร้างความรู้ใหม่ๆ ได้อย่างไร กลายเป็นคำถามสำคัญที่สุดที่มีได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะในกลุ่มบริษัทเท่านั้น ลองพิจารณาถ้อยคำสำคัญต่อไปนี้ เศรษฐกิจฐานความรู้ อุตสาหกรรมฐานความรู้ การจัดการความรู้ หรือชื่อความต่างๆ ดังต่อไปนี้

“สำหรับประเทศที่เป็นแนวหน้าทางเศรษฐกิจโลก ความสมดุลระหว่างความรู้และทรัพยากรได้ย้ายไปสู่ด้านความรู้ซึ่งกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการกำหนดมาตรฐานการครองชีพมากกว่าที่ดิน เครื่องมือต่างๆ และแรงงาน ปัจจุบัน เศรษฐกิจที่ก้าวหน้าที่สุดในด้านเทคโนโลยีนั้น คือเศรษฐกิจฐานความรู้”

(World Development Report, 1999)

“ข้าพเจ้าเชื่ออย่างจริงจังว่า เศรษฐกิจฐานความรู้คือหนทางที่ดีที่สุดสู่ความสำเร็จและความรุ่งเรือง แต่เราต้องระมัดระวังที่จะไม่ทำความผิดขั้นพื้นฐาน เราต้องไม่คิดว่าเศรษฐกิจฐานความรู้เป็นเรื่องของอนาคต เกิดขึ้นในอนาคตเท่านั้น เศรษฐกิจฐานความรู้มีอยู่แล้ว ในขณะที่ เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนโดยความรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ผมเชื่อว่าเศรษฐกิจดังกล่าวเปรียบได้เท่ากับเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนโดยเครื่องจักรในยุคแห่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมทีเดียว”

(Tony Blair, 2000)

“ความก้าวหน้าทางสังคมและเศรษฐกิจจะบรรลุได้ด้วยการ
ประยุกต์ใช้ความรู้เป็นสำคัญ”

(World Bank, 2002)

สายพันธุ์ของนักแข่งขันรุ่นใหม่ปรากฏแล้ว ส่วนใหญ่มาจาก
เอเชียและอีกไม่นานก็จะมาจากรัสเซียและยุโรปตอนกลาง ประเทศต่างๆ
เหล่านั้นซึมซับมาตรฐานโลกในเรื่องของการจัดการและเทคโนโลยีได้
อย่างรวดเร็ว และจะให้ความสำคัญในเรื่องความจำเป็นของการปฏิรูป
ทางสังคมและเศรษฐกิจอยู่เสมอหรือการมีค่านิยมในการแข่งขันที่ยั่งยืน”

Word Competitiveness Yearbook, 2004 (Press Release)

54

ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 90 จนมาถึงขณะนี้ ศูนย์กลางของการ
อุตสาหกรรมได้ย้ายไปสู่ความรู้ ลองพิจารณาบริษัทข้ามชาติต่างๆ ที่
ทำผลกำไรมหาศาลนั้น มักเป็นบริษัทเจ้าของอุตสาหกรรมต่างๆ ได้แก่
ซอฟต์แวร์ การเงิน การบริการด้านข่าวสาร การให้คำปรึกษา สื่อสาร
มวลชน เภสัชกรรม และไบโอเทคโนโลยี ข่าวสารหรือความรู้คือหัวใจ
ของกิจการบริษัท ความเปลี่ยนแปลงนี้เองที่ทำให้เศรษฐกิจฐานความรู้
มาสู่ความเป็นจริง แม้แต่อุตสาหกรรมการผลิตซึ่งเคยเน้นที่การผลิต
สินค้าเป็นจำนวนมากๆ ก็ยังพยายามที่จะก้าวให้เลยไปจากจุดนี้ และ
เปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นเรื่องความรู้ โดยเข้าสู่ความรู้ด้านการ
ตลาดที่สะสมมาจากความสัมพันธ์กับลูกค้า การเจรจาต่อรอง หรือการ
พัฒนาเทคโนโลยีแบบลองผิดลองถูก ตราสินค้าและสิทธิบัตร หรือผลิต
สินค้าที่ตอบสนองอุปสงค์ของลูกค้าได้อย่างสมบูรณ์และทันเวลา

ภายในบริบทนี้เอง ที่ตลาดเริ่มประเมินคุณค่าของบริษัทตามความสามารถขององค์กร (พลังอำนาจทางความรู้) ในการสร้าง ผลิต และใช้ความรู้ ลิขสิทธิ์ความรู้ทั้งที่ปรากฏและไม่ปรากฏให้เห็นหรือสมรรถนะให้รวมกันแล้วเป็นสิทธิ์ที่มีมูลค่าในตลาด หรือของบริษัท ซึ่งกลายเป็นมาตรการที่สำคัญในการประเมินผลการดำเนินงานของบริษัท มูลค่าของสิทธิ์ความรู้ที่แต่ต้องไม่ได้มักมีค่าสูงกว่าคุณค่าของสิทธิ์ที่แต่ต้องได้ ตลาดปัจจุบันนี้ประเมินสิทธิ์และความรู้ของบริษัท ซึ่งรวมถึงทุนทางสติปัญญา วิธีการที่เป็นเอกลักษณ์ตราของสินค้าและบริษัท สิทธิ์ความรู้รวมถึงผลกระทบจากการประเมินในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของคุณค่าบริษัท เราจึงสามารถกล่าวได้ว่ายุคของการจัดการความรู้ได้มาถึงแล้วเมื่อมีการสร้างหรือใช้ความรู้ในระดับองค์กร โดยพัฒนาไปด้วยกันกับลูกค้า และตลาดจะเป็นผู้ตัดสินคุณค่าขององค์กร

“ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐาน” (Knowledge Worker) กำลังแพร่กระจายออกไปอย่างกว้างขวางเพราะคำนี้บ่งบอกความแตกต่างพื้นฐานระหว่างคนงานผู้ใช้แรงงาน และกลุ่มพนักงานระดับบน รวมถึงมนุษย์เงินเดือนของญี่ปุ่น ในอดีต มูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดจากพนักงาน พนักงานระดับบนจะดูแลกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิต เช่น ฝ่ายบุคคล อย่างไรก็ตาม การผลิตสินค้ามูลค่าต้องเปลี่ยนไปกล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องผลิตในโรงงานหรือใช้อุปกรณ์หนักเสมอไป แต่อาจเป็นสินค้าประเภทสื่อเพื่อการแก้ปัญหา การบริการ การให้ข้อมูล หรือกระบวนการผลิตใหม่ๆ ที่บูรณาการสิ่งต่างๆ เหล่านี้เข้าด้วยกัน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงอุตสาหกรรมหรือ

ภาคหนึ่งภาคใดโดยเฉพาะหรือกล่าวได้ว่าความรู้และสินทรัพย์ความรู้ ซึ่งผู้คนหรือองค์กรผลิตออกมา กำลังกลายเป็นแหล่งของสิ่งมีค่าทาง เศรษฐกิจ ในบริบทนี้ ผู้ปฏิบัติงาน ที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐานซึ่งเป็น ผู้ก่อให้เกิดคุณค่าในฝ่ายผลิตจะเป็นศูนย์กลางของการทำงาน ซึ่งไม่ใช่ พนักงานระดับบนที่อยู่ในฝ่ายบุคลากร ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะ เป็นฐานแต่ละคนจะทำงานตามวิธีการที่แต่ละคนต้องการจะทำ โดยมี แนวโน้มที่จะเก็บสะสมความรู้ภายในเครือข่าย เมื่อเปรียบเทียบกับ ศตวรรษที่ 20 แล้ว สังคมความรู้มีความแตกต่างจากปัจจุบัน เนื่องจาก ความรู้ใหม่ได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นมากกว่าในอดีต สิ่งนี้ได้ก่อให้เกิดช่วงเวลาของการแข่งขันที่จำเป็นต้องมีการ อบรมทางปัญญาอย่างต่อเนื่อง และจะเป็นภัยวิกฤตหากไม่ได้สร้างความรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น

ความเสื่อมของสติปัญญากำลังคุกคามเศรษฐกิจชั้นนำ

องค์กรทั้งหลายที่ประสบความสำเร็จในอดีตกำลังประสบความ ลำบากที่จะพุงตัวให้รอดในยุคของการแข่งขันความรู้ในโลกปัจจุบัน ด้วยไม่มีสมรรถนะความรู้เพียงพอที่จะพัฒนาแนวคิดในเชิงลึก

สำหรับการบริหารในระดับบนนั้น ผู้บริหารมักไม่คุ้นเคยกับ ปรัชญาหรือวิธีการสร้างความรู้ ด้วยคำที่พวกเขา มักใช้กล่าวเกี่ยวกับ ปรัชญา คือ “เลื่อนลอย” “นามธรรมเกินไป” “ไกลจากความเป็นจริง” หรือ “ประวัติศาสตร์ไม่ซ้ำรอยตัวเอง” การบริหารจัดการระดับสูงของ ญี่ปุ่นมักติดกบอยู่ในเรื่องที่ตนสนใจเกี่ยวกับสถานที่ทำงาน หรือใน การคิดเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด ซึ่งเป็นเรื่องที่มีค่ามาก แต่พวกเขาปล่อยให้ งานด้านความรู้เป็นหน้าที่ของการบริหารระดับกลางหรือของฝ่าย

บุคลากรของหน่วยงาน โดยผู้บริหารระดับสูงยกอำนาจการควบคุมทาง ยุทธศาสตร์และการคิดค้นนวัตกรรมหรือคุณค่าในระดับสากลให้แก่ ผู้บริหารระดับกลาง อย่างไรก็ตามปรัชญาหรือการเข้าใจทุกอย่างอย่าง ทะลุปรุโปร่งที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังตัวเลขกลายเป็นเรื่องสำคัญมากกว่า โดยเน้นสถานที่ทำงาน ซึ่งสามารถก่อให้เกิดประสบการณ์ที่สำคัญได้ แต่ก็เป็นเรื่องจำเป็นมากที่จะต้องตระหนักถึงประสบการณ์ของตนเอง และตรงนี้เองที่สถานที่ทำงานไม่สามารถช่วยอะไรได้ อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์ที่ได้จากที่ทำงานสามารถจำกัดศักยภาพของเราและนำไปสู่การสร้างประสบการณ์อย่างง่าย ๆ ซึ่งเป็นเรื่องยากที่จะคิดให้ไกลเกินกว่าขอบเขตของประสบการณ์ที่ได้รับจากองค์กร

หากไม่พิจารณาถึงตัวอย่างที่เด่นๆ แล้ว ปรัชญาเกี่ยวกับองค์กร ในปัจจุบันนี้ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องความจำเป็นของเศรษฐกิจฐานความรู้เลย ไม่เน้นเรื่องความรู้ การสร้างสรรค์ หรือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ผู้บริหารจัดการจำนวนมากซึ่งมีประสบการณ์ในช่วงการเติบโตอันยาวนานในญี่ปุ่น และในอเมริกา ในช่วงทศวรรษที่ 80 และ 90 ล้วนแล้วแต่ยังติดอยู่กับ “มนต์” ของ “พลังแห่งความสำเร็จ” แบบเก่าๆ เรา สามารถสรุปย่อปรัชญาการบริหารจัดการของประเทศญี่ปุ่นหรือประเทศ อุตสาหกรรมอื่นๆ ในปัจจุบัน ซึ่งล้วนแต่มีคุณค่าสำคัญ ได้แก่ “การ ลงมือทำให้ดีที่สุด” “หลักแห่งความสำเร็จ” หรือเพราะเครื่องมือต่างๆ ที่นำมาใช้ทั้งหมดนี้ไม่เจาะลึกพอที่จะเปลี่ยนการกระทำที่ก่อให้เกิด ผลผลิตที่ไร้ผลเพราะไม่ได้ให้ปรัชญาที่ครอบคลุมทุกเรื่อง การขาดหายไปของส่วนนี้อธิบายได้ว่าไม่มีความเปลี่ยนแปลงทางนวัตกรรมเกิดขึ้นเลยในช่วง 10 ปี แห่งความชะงักงันทางเศรษฐกิจ ผู้จัดการในอเมริกา

และประเทศอื่นๆ ก็ดูเหมือนว่า กำลังรอเข้าสู่ยุคอินเทอร์เน็ต ในช่วงปลายทศวรรษที่ 90

ดูเหมือนว่าบริษัทญี่ปุ่นจะได้ประโยชน์จากคุณภาพเฉลี่ยด้านทักษะของแต่ละคนและองค์กร ด้านประสบการณ์การทำงานซึ่งช่วยพัฒนาความรู้ และทักษะแฝงของแต่ละคนและองค์กรความสามารถแฝงของบริษัทญี่ปุ่นเหล่านั้นต่อมาได้ถูกนำมาพิจารณารวมกันและให้คำจำกัดความว่า “สมรรถนะในการผลิต” แต่ก็ได้ช่วยเสริมสร้างแนวคิดของระบบธุรกิจ ยิ่งไปกว่านั้นอัตราการว่างงานในกลุ่มคนหนุ่มสาวที่เพิ่มสูงขึ้นทำให้อัตราส่วนแรงงานฝีมือลดลง ประเทศต่างๆ ในยุโรปกลับใช้คำจำกัดความในเชิงตรงกันข้ามเพื่ออธิบายคำว่าสมรรถนะที่นำมาใช้ตัดสินใจเพราะเหตุใดหลายส่วนของบริษัทจำเป็นต้องได้รับการบริหารโดยบริษัทอื่นหรือตั้งอยู่ในประเทศอื่น ดังนั้น จึงถึงเวลาที่จะต้องทำความเข้าใจ สมรรถนะเหล่านั้นให้ดีขึ้นในระดับพื้นฐานของวิธีการสร้างความรู้เพื่อสร้างคุณค่า และไปไกลกว่าจุดคุ้มทุน ความเสื่อมถอยของการใช้สติปัญญาเกิดขึ้นเพราะการใช้วิธีบริหารจัดการแบบเก่าๆ ในการตัดสินใจ เพื่อใช้กับการแข่งขันรูปแบบใหม่

การคิดในระดับที่สูงขึ้นถือเป็นเรื่องจำเป็น

ตัวผลักดันของกระบวนการผลิตในเศรษฐกิจฐานความรู้ คือ แรงจูงใจ ดังที่ปีเตอร์ ดรักเคอร์ (Peter Drucker) ได้ชี้แนะว่า ความคิดหลัก คือ การเลือกด้วยตนเอง งานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐาน (Knowledge Work) ต้องการการเลือกด้วยตนเอง องค์กรต้องเข้าใจว่าผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐานไม่ใช่ค่าใช้จ่ายแต่เป็น

ลินทรัพย์ บริษัทที่ไม่มีคนงานก็กลายเป็นตีกว้างเปล่า ลองพิจารณาเงื่อนไขในการเพิ่มผลผลิตของงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐานต่อไปนี้

1. นิยามของภารกิจ (คิดถึงเป้าหมายของงานสำหรับตนเอง)
2. เป็นอิสระแก่ตัวเอง (ลูกจ้างรับผิดชอบต่อการเพิ่มผลผลิต ซึ่งต้องการการบริหารจัดการด้วยตนเอง อิสระและตรวจสอบได้)
3. นวัตกรรมที่ต่อเนื่อง (การติดตามนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง)
4. การเรียนรู้และให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง (พัฒนาตนเอง และสอนผู้อื่น)
5. คุณภาพมากกว่าปริมาณ (การเข้าใจว่าคุณภาพต้องมาก่อน คือ กุญแจสำคัญในการเพิ่มผลผลิตของงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐาน)
6. การเลือกด้วยตนเอง (ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐานเลือกที่จะทำงานให้แก่องค์กร)

ความรู้ที่จำเป็นในยุคของคนงานระดับสูง คือ วิธีการเพิ่มประสิทธิผลและผลผลิต วิธีการพัฒนากลยุทธ์เพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ ทักษะการวางแผน แนวคิด สมมติฐานที่สำคัญต่อการสร้างคุณค่า ในโรงงาน คุณค่าจะถูกเพิ่มขึ้นระหว่างกระบวนการที่วัตถุดิบหรือชิ้นส่วนกำลังเคลื่อนที่ไปบนสายการผลิต ด้วยเหตุผลนี้เอง บทบาทของคนงานระดับสูงก็คือ การเพิ่มคุณค่าของสินค้าด้วยแนวคิดต่างๆ หรือโดยการเพิ่มประสิทธิภาพ (การวางแผน)

ทุกวันนี้คนเราเป็นผู้สร้างหรือรังสรรค์คุณค่า ในอดีตนักลงทุนหรือบริษัทเป็นเจ้าของการผลิตเช่น อุปกรณ์ โรงงาน เครื่องมือ และคนงาน แต่ทุกวันนี้ พวกเขาคนงานเองเป็นเจ้าของความรู้ และวิธีการในการสร้างและผลิตความรู้นี่คือจุดเริ่มต้นของยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงจาก

งานสูงงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐาน มันเป็นไปดังนี้ ตามที่ ปีเตอร์ ดรักเคอร์ กล่าวไว้ คือ เพื่อจะสร้างมูลค่าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ภายใต้สถานการณ์เหล่านี้ พวกเขาต้องรับผิดชอบในฐานะที่เป็นหน่วยปฏิบัติ ทำงานภายใต้การตัดสินใจของตนเอง

ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐานอาจต้องมีเทคนิค หรือ เครื่องมือต่างๆ แต่ที่สำคัญกว่า คือ ทักษะและ **“ความรู้เกี่ยวกับความรู้”** เพื่อเพิ่มผลผลิต กล่าวอีกนัยหนึ่งพวกเขาต้องการสมรรถนะ ในการสร้างแนวคิด และการสร้างวิสัยทัศน์เพื่อปรับใช้อย่างเป็นสากล รวมทั้งการตระหนักถึงบริบทและรูปแบบพฤติกรรมของตนเอง

เพราะเหตุใดผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐานจึงขาดวิธีการที่จำเป็นในการเพิ่มผลผลิตของพวกเขา แต่ละคนมีความรับผิดชอบ บางประการ และไม่แสวงหาหรือเรียนรู้สิ่งที่เป็นเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ความจริงอีกประการหนึ่งก็คือผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้ และทักษะเป็นฐานต้องการบริบทขององค์กรที่แตกต่างออกไป ศาสตร์ ด้านการบริหารเท่าที่สอนและปฏิบัติกันก็มักจะเป็นแค่การให้รางวัลและการลงโทษหรือการควบคุม ในขณะที่เดียวกันแรงจูงใจของพวกเขา คือ สิ่งที่มีอยู่ภายในจิตใจ ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ พวกเขาต้องเป็นตัวของตัวเองและรู้จักยืดหยุ่น และพวกเขาต้องการเสรีภาพเพื่อสำรวจ การสร้างสรรค์ของตนเอง และใช้โอกาสใดๆ ก็ตามที่มีมองเห็น การริเริ่ม กิจการใหม่ๆ หากทำถูกเวลา สถานที่ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อ ผู้ปฏิบัติงานที่ใช้ความรู้และทักษะเป็นฐานแล้ว ย่อมก่อให้เกิดปัจจัยสำคัญ ที่จะสามารถเพิ่มผลผลิต สภาวะที่สำคัญที่สุดน่าจะเป็นวินัยในกระบวนการ ใช้ความรู้สำหรับการปฏิบัติงานในแต่ละวัน

สุดท้าย ลองพิจารณาตัวอย่างของผู้นำทางธุรกิจในฐานะที่เป็นนักปรัชญาเชิงปฏิบัติอย่าง โซอิชิโร ฮอนด้า (Soichiro Honda) ผู้ก่อตั้งบริษัท ฮอนด้า มอเตอร์ คอนโนชูเกะ มัตซุชิตะ (Connosuke Matsushita) ผู้ก่อตั้งบริษัทเครื่องไฟฟ้ามิซุชิตะ หรือมาซารุ อิบูกะ (Masaru Ibuka) ผู้ก่อตั้งบริษัท โซนี่ และผู้ประกอบการอื่นๆ ที่มีสมรรถนะสูง ซึ่งนอกเหนือจากความสามารถด้านประกอบการแล้วยังเป็นนักปรัชญาอีกด้วย พวกเขามีค่านิยมของเขาเองและบริหารจัดการให้บริษัทเจริญเติบโต พวกเขามีใช้ผู้นำประเภทคอยยืนรับความเคารพและตะโกนบอกในสิ่งที่ทำการปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการเติบโตที่รวดเร็ว ความสำเร็จของนักธุรกิจเหล่านี้อยู่ที่ความอ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งจะสะท้อนทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับตนเอง ไม่สำคัญความเป็นตัวตนของคุณและสามารถมองสิ่งต่างๆ จากมุมมองที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม เมื่อได้ตัดสินใจทำแล้ว พวกเขาก็จะกระทำอย่างแน่วแน่ แก่นแท้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับอย่างดีกับทฤษฎีปรัชญาและการเมืองของพลาโต ซึ่งถือได้ว่าการประสบความสำเร็จของพวกเขาเหล่านั้นเกิดจากวิธีการสร้างความรู้ตามวิถีแห่งปรัชญาโดยแท้

บทส่อท้าย

เมื่อเรามองไปรอบๆ ตัว เราต้องยอมรับว่าหากปราศจากแนวคิดใหม่ๆ ชีวิตก็ดำเนินไปได้ เราไม่จำเป็นต้องเผชิญกับปัญหาความสามารถในการตัดสินใจก็ยังคงดีอยู่ แต่นั่นคือเรามีได้แสวงหาความรู้ที่จำเป็นเพิ่มมากขึ้น

ถึงเวลาแล้วที่เราควรเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของปรัชญาพื้นฐาน ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการรวบรวมความรู้และสติปัญญาจากงานอันชาญฉลาด รวมถึงวินัยในเชิงปัญญา ซึ่งบ่มเพาะมาตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ กว่า 2,500 ปี ที่สามารถใช้เป็นแนวทางก่อให้เกิดวิธีการสร้างความรู้อันสามารถช่วยให้ปัจเจกบุคคลและองค์กรต่างๆ อยู่รอดปลอดภัยในสังคมแห่งความรู้

ผู้จัดทำเอกสาร

ที่ปรึกษา

ดร. สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ ผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน

ผู้อำนวยการผลิต

นางวัทนี จันทร์โอกุล ผู้อำนวยการกลุ่มแผนงาน

ผู้เขียนต้นฉบับ

Dr. Ikujiro Nonaka

Mr. Noboru Konno

Dr. Patrick Reinmoeller

ผู้แปล

ดร. ทวี นาคบุตร

ผู้บรรณาธิการ เรียบเรียงและจัดทำต้นฉบับ

นางสาวรุ่งอรุณ โอบาศ

ผู้จัดพิมพ์

นางสาวพัชราภา มณีรัตน์

นางสาววรรณวิมล ภักดี

นางสาวนริสา เนื่องชั้นขวา

นายเจษฎา ประสงค์ยิ่ง